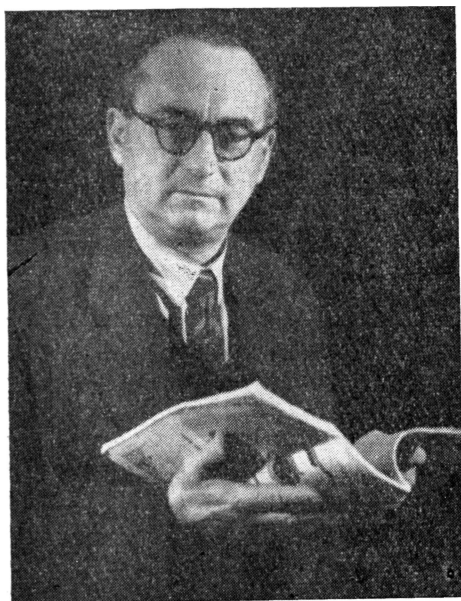

IV. SPRAWOZDANIA I KOMUNIKATY

CZTERDZIESTOPIĘCIOLECIE DZIAŁALNOŚCI NAUKOWEJ PROFESORA DRA TADEUSZA CYPRIANA

W 1967 r. mija 45 lat od chwili, kiedy prof. dr Tadeusz Cyprian, absolwent Uniwersytetu w Krakowie uzyskał dyplom doktorski z dziedziny prawa. Należy on do kategorii ludzi o niespożytej wręcz aktywności w różnych dziedzinach życia społecznego, o wielostronnych zainteresowaniach oraz bardzo poważnym dorobku naukowym w dwóch różnych specjalnościach: prawie karnym i fotografice.

T. Cyprian urodził się w dniu 21 II 1898 r. w Zabłotowie pod Śniatyniem. Po ukończeniu w 1916 r. Gimnazjum III we Lwowie i zapisaniu się na Wydział Chemii

Uniwersytetu im. J. Kazimierza we Lwowie został powołany do czynnej służby w wojsku austriackim i skierowany na front włoski. Tam dostał się do niewoli, uciekł jednak, aby jako ochotnik podjąć służbę w lotnictwie francuskim w charakterze obserwatora i fotografa (namietność tę przejął od ojca). Ciężko ranny w katastrofie lotniczej, wrócił w 1919 r. do Krakowa, gdzie jako rekonwalescent podjął naukę w Akademii Handlowej oraz studia na Wydziale Prawa. W r. 1922 złożył egzamin dyplomowy w Akademii Handlowej oraz uzyskał dyplom doktora praw. T. Cyprian podjął pracę w sądownictwie w Krakowie jako aplikant. W r. 1925 przeszedł na stanowisko sędziego grodzkiego w Poznaniu. W 1928 r. został sędzią okręgowym, w 1933 r. — apelacyjnym, a w 1938 r. — prokuratorem Sądu Najwyższego.

Równocześnie znaczną część czasu poświęcił swojej drugiej pasji życiowej — fotografice. W latach 1923—1939 wydał 19 podręczników i prac monograficznych z tego zakresu, nie licząc ponad setki artykułów zamieszczonych w pismach krajowych i zagranicznych, dzięki czemu stał się w Polsce znanym i cenionym fachowcem, wywierającym poważny wpływ na rozwój i kształtowanie się tej dyscypliny. Jako artysta-fotograf brał udział we wszystkich salonach i wystawach krajowych oraz wielu zagranicznych, uzyskując między innymi dyplomy w Szwajcarii, Francji, Hiszpanii, Japonii i USA. Jest współorganizatorem Towarzystwa Miłośników Fotografii w Poznaniu, kolejno redaktorem „Polskiego Przeglądu Fotograficznego”, „Fotografa Polskiego” i „Wiadomości Fotograficznych”, a od r. 1938 wiceprezesem Ogólnopolskiego Związku Towarzystw Fotograficznych.

W okresie drugiej wojny światowej T. Cyprian jako porucznik rezerwy lot-

nictwa został znowu powołany do służby czynnej w I Pułku Lotniczym. Wraz z swoim oddziałem trafił do Rumunii, skąd przedostał się do Francji i Afryki, a wreszcie Anglii. W Anglii zostaje powołany przez Emigracyjny Rząd Generała W. Sikorskiego do utworzonej w dniu 30 V 1940 r. Komisji, której zadaniem było zebranie i zabezpieczenie materiału dowodowego dotyczącego odpowiedzialności za wynik kampanii wojennej w 1939 r. T. Cyprianowi jako sędziemu i lotnikowi zlecono przeprowadzenie dochodzenia w sprawach dotyczących lotnictwa, motoryzacji i przemysłu wojennego. Wykonując swe zadanie T. Cyprian w latach 1941—1942 przesłuchał ponad 120 oficerów lotnictwa, a równoległe prowadził badania w innych, przydzielonych mu dziedzinach. Ich rezultatem była między innymi napisana jeszcze w Londynie książka-dokument pt. *Komisja stwierdziła...*, której wydanie nastąpiło dopiero w Polsce Ludowej w r. 1960.

Po tragicznej śmierci generała W. Sikorskiego prace Komisji uległy zahamowaniu, a T. Cyprian został nawet postawiony w stan oskarżenia z powodu rzekomego „wdzierania się w tajemnice wywiadu”, ale na żądanie przewodniczącego Komisji śledztwo zostało umorzone. W tych warunkach T. Cyprian wycofał się z prac Komisji i w r. 1943 rozpoczął działalność w tworzącej się właśnie Komisji Narodów Zjednoczonych do Spraw Zbrodni Wojennych, prowadząc jednocześnie z ramienia rządu londyńskiego badania nad przyszłym ustrojem sądownictwa w Polsce.

W Komisji Narodów Zjednoczonych T. Cyprian zasiadał jako delegat Polski, początkowo wraz z prof. drem S. Glaserem, a od r. 1944 do końca wojny sam. Jako delegat brał między innymi udział w układaniu zasad Statutu Norymberskiego i Ekstradycji Przesłanych Wojennych. Równocześnie T. Cyprian ogłosił rozprawę¹ na temat przyszłości aparatów małoobrazkowych, ich konstrukcji i postulatów fabrykacyjnych, brał udział w organizowanych wystawach międzynarodowych oraz w pracach Royal Photographic Society, którego jest członkiem seniorem, i w pracach Photograms of the Year.

Nadchodzi koniec wojny. W dniu 15 II 1945 r., w dwa dni po podpisaniu deklaracji jałtańskiej, T. Cyprian odmówił podpisania protestu przeciw tej deklaracji i zgłosił chęć natychmiastowego powrotu do kraju, nie zważając na trudną sytuację, w jakiej ta decyzja go stawia. Latem tego samego roku zgłosił się do przebywającego właśnie w Londynie pierwszego charge d'affaires Rządu Jedności Narodowej dra Fiderkiewicza i na jego wniosek, obok dra M. Szerera, został powołany przez ówczesnego ministra sprawiedliwości, dra H. Świątkowskiego, do pełnienia funkcji delegata Polski w Komisji Narodów Zjednoczonych do Spraw Zbrodni Wojennych — to znaczy tam, gdzie już poprzednio zasiadał, ale z ramienia rządu londyńskiego. W tym charakterze uczestniczył najpierw sam w procesie przestępców wojennych w Luneburgu, a potem wszedł w skład delegacji polskiej, składającej się poza nim z prokuratorów S. Kurowskiego, dra S. Piotrowskiego i dra J. Sawickiego, uczestniczącej w procesie przed Międzynarodowym Trybunałem Wojskowym w Norymberdze.

Po zakończeniu procesu i powrocie do kraju T. Cyprian został powołany na stanowisko prokuratora Najwyższego Trybunału Narodowego w Warszawie i z tego tytułu brał między innymi udział w takich procesach zbrodniarzy wojennych, jak proces Hoessa, oświęcimski, proces Forstera, Bühlera i A. Goetha. W latach 1947—1948 T. Cyprian pełnił obowiązki pierwszego prokuratora NTN, a następnie kolejno dyrektora Departamentu Nadzoru Prokuratorского w Ministerstwie Sprawiedliwości i sędziego Sądu Najwyższego, które to stanowisko piastował do r. 1953.

¹ *The Miniature is Growing up*, London 1942.

Mimo poważnego zaangażowania w pracy organów wymiaru sprawiedliwości, T. Cyprian nie zaniedbał działalności naukowej. Początkowo praca ta ograniczała się do roli wykładowcy w Wyższej Szkole Prawniczej im. T. Duracza. Jednakże już w r. 1949, po przejściu głównej fali procesów zbrodniarzy wojennych, habilitował się na Uniwersytecie im. M. Kopernika w Toruniu, gdzie przedstawił rozprawę na temat: *Historia międzynarodowego prawa karnego*. Habilitacja umożliwiła mu objęcie Katedry Prawa Karnego na Uniwersytecie im. Curie-Skłodowskiej w Lublinie. W 1950 r. otrzymał nominację na profesora nadzwyczajnego UMCS.

W r. 1953 wrócił do Poznania na stanowisko profesora w Katedrze Prawa Karnego, kierowanej przez zmarłego w dniu 16 X 1957 r. prof., dra J. Bossowskiego. Prof. dr T. Cyprian objął po nim kierownictwo Katedry, a równocześnie został mianowany profesorem zwyczajnym. Obok tego stanowiska w latach 1954—1967 T. Cyprian pełnił lub pełni nadal następujące funkcje: samodzielnego pracownika nauki Instytutu Nauk Prawnych (1957—1962), członka Rady Naukowej tegoż Instytutu (1957—1960), członka Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej dla Pracowników Nauki przy Ministrze Szkolnictwa Wyższego, członka Komitetu Nauk Prawnych (1963—1966), członka Komisji Kodyfikacyjnej powołanej do opracowania projektu kodeksu karnego (1958—1963), członka Zespołu Rzeczoznawców Prawa w Radzie Głównej Szkolnictwa Wyższego (1954—1963), członka Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce przy Ministerstwie Sprawiedliwości, członka Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk oraz Instytutu Zachodniego, gdzie w latach 1956—1957 pełnił obowiązki wicedyrektora, członka grupy polskiej Association Internationale de Droit Penal, naczelnego redaktora Zeszytów Uniwersyteckich UAM (1955—1956), dziekana Wydziału Prawa UAM (1955—1956) oraz członka kolegium redakcyjnego „Problemy Kryminalistyki”.

Prof. dr T. Cyprian ma rozległy dorobek naukowy. Jego ranga opiera się nie tylko na liczbie opublikowanych pozycji i ich odkrywczych właściwościach, ale także na ich funkcji społecznej, przydatności dla potrzeb praktyki. Najważniejszą i najcenniejszą część tego dorobku stanowią prace związane z procesem norymberskim. Stawiają one problemy teoretyczne z dziedziny międzynarodowego prawa karnego. Dorobek naukowy w omawianej dziedzinie obejmuje 13 poważnych dzieł oraz 17 artykułów i druków wewnętrznego użytku², napisanych wspólnie z prof. drem J. Sawickim, z których część doczekała się dwóch, a nawet trzech wydań, w tym jednego w języku angielskim*. Z tej problematyki T. Cyprian opublikował nadto w językach polskim i angielskim łącznie 15 sprawozdań, artykułów i recenzji.

Drugą, nie mniej ważną pozycję w dorobku naukowym Jubilata stanowią prace z dziedziny prawa karnego polskiego, dotyczące takich zagadnień, jak: odpowiedzialności karnej lekarza, chuliągństwa przestępstw gospodarczych i drogowych, postępu technicznego, projektów kodeksu karnego z lat 1952, 1956 i 1963 i zagadnień prawnoporównawczych. Na te tematy prof. dr T. Cyprian opublikował łącznie 6 prac monograficznych⁴, 58 artykułów w językach polskim i francuskim, 17 recenzji i ponad 20 glos. Ponadto pod jego redakcją ukazały się, opracowane przez pra-

² Spośród nich na szczególną uwagę zasługują: *Prawo norymberskie*, Warszawa 1948; *Sprawy polskie w procesie norymberskim*, Poznań 1956; *Watka o zasady norymberskie 1945—1955*, Warszawa 1956; *Nie oszczędzać Polski* (3 wydania w tym jedno w języku angielskim); *Nieznana Norymberga*, Warszawa 1965, oraz w przygotowaniu do druku *W dwadzieścia lat po Norymberdze*.

³ *Nazi Rule in Poland 1939—1945*.

⁴ Ważniejsze z nich to: *Karna i cywilna odpowiedzialność lekarza* (napisana wspólnie z A. Aslanowiczem), Kraków 1949; *Przestępstwa gospodarcze*, Warszawa 1960; *Wypadki drogowe w świetle prawa karnego*, Warszawa 1963; *Postęp techniczny a prawo karne*, Warszawa 1966.

owników naukowych Katedry Prawa Karnego UAM, dwa wydania skryptu do części ogólnej prawa karnego.

Trzecią grupę stanowią powojenne prace z zakresu fotografii. Z opublikowanych 74 prac na szczególną uwagę zasługuje 7 wydań ponad 500 stron liczącego podręcznika z dziedziny techniki i technologii fotografii oraz pięknie wydany album zdjęć.

Poważny jest również dorobek prof. dra T. Cypriana w zakresie kształcenia kadr naukowych. Jedna osoba pod Jego kierownictwem uzyskała docenturę, a trzy osoby zostały promowane na doktorów. Był wieloletnim recenzentem w innych przewodach habilitacyjnych i doktorskich. Jest promotorem w kilku otwartych przewodach doktorskich. Corocznie pod Jego kierownictwem uzyskuje magisterium kilkadziesiąt osób.

Prof. dr T. Cyprian w 1946 r. za udział w procesie norymberskim został odznaczony Orderem Odrodzenia Polski IV Klasy, w 1947 r. za udział w kampanii wojennej 1939—1945 r. — Medalem Zwycięstwa i Wolności. Ponadto otrzymał Medal Dziesięciolecia oraz za działalność na polu fotografii — Złoty Krzyż Zasługi. W roku bieżącym za całokształt swojej działalności prof. dr T. Cyprian otrzymał nagrodę miasta i województwa poznańskiego.

Jubilat jest głęboko zaangażowany w procesie przeobrażeń socjalistycznych w naszym kraju, czemu dał wyraz swoją dotychczasową działalnością. Od 1946 r. należy do Stronnictwa Demokratycznego, w którym pełnił między innymi obowiązki: przewodniczącego koła w Ministerstwie Sprawiedliwości (1949) oraz członka Komitetu Wojewódzkiego w Poznaniu (1956). Postawę gorącego umiłowania Ojczyzny oraz pracy wpaja swoim uczniom, współpracownikom i młodzieży akademickiej.

Aleksander Ratajczak

UROCZYŚĆCI JUBILEUSZOWE Z OKAZJI 40 LAT ISTNIENIA WYŻSZEJ SZKOŁY EKONOMICZNEJ W POZNANIU

W bieżącym roku akademickim Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Poznaniu obchodzi czterdziestolecie swego istnienia. Z tej okazji w dniach 7 i 8 października odbyły się uroczystości jubileuszowe, na które złożyły się: sesja naukowa, wystawa dorobku naukowego pracowników i absolwentów Uczelni, uroczysta inauguracja 41 roku akademickiego oraz koleżeńskie spotkania absolwentów. Uroczystości poprzedzone zostały złożeniem przez absolwentów, w dniu 6 października, wiązanek kwiatów na grobach zmarłych profesorów, a 7 października także pod tablicą pamiątkową ku czci pomordowanych i poległych w czasie drugiej wojny światowej pracowników i studentów Szkoły.

Główne uroczystości jubileuszowe poprzedziła sesja naukowa. Otwarcia jej dokonał Prorektor prof. dr Zbigniew Zakrzewski. Obrady odbywały się w pięciu sekcjach: gospodarki socjalistycznej, gospodarki światowej, planowania i zarządzania, analizy ekonomicznej i programowania oraz towaroznawstwa¹. Tego samego dnia w odświętnie udekorowanym gmachu Uczelni odbyły się spotkania koleżeńskie. Licznie przybyli absolwenci zbrali się w ośmiu grupach rocznikowych wraz ze swoimi profesorami, aby odświeżyć wrażenia z minionych lat studiów i wymienić doświadczenia z wykonywanych zawodów. W pierwszym dniu spotkania te

¹ Sprawozdanie z sesji naukowej czytelnik znajdzie w dalszej części niniejszego numeru „Ruchu”.

zakończone zostały bankietem zorganizowanym w salach kawiarni W—Z. Kulminacyjnym punktem uroczystości jubileuszowych była inauguracja 41 roku akademickiego w dniu 8 października.

Na długo przed rozpoczęciem uroczystości aula Uczelni zapełniła się pracownikami Szkoły i gośćmi, absolwentami i studentami.

Na wstępie Rektor Uczelni prof. dr Stanisław Smoliński w serdecznych słowach powitał przybyłych gości, a wśród nich wiceministra szkolnictwa wyższego prof. dra Włodzimierza Michajłowa, sekretarza KW PZPR w Poznaniu Jerzego Gawrysiaka, przewodniczącego Prezydium Rady Narodowej m. Poznania Jerzego Kusiaka, wiceprzewodniczącego Prezydium WRN w Poznaniu Tadeusza Kwaśniewskiego, przedstawicieli Wojska Polskiego w osobach gen. bryg. Mieczysława Obiedzińskiego i gen. bryg. Mieczysława Cygana, przedstawiciela Wydziału Oświaty i Nauki KC PZPR Jana Helińskiego, rektora Szkoły Głównej Planowania i Statystyki prof. dra Wiesława Sadowskiego, prof. Zúweli z Belgradu, rektorów innych szkół ekonomicznych, rektorów uczelni poznańskich oraz działaczy politycznych i gospodarczych regionu poznańskiego. Równie serdecznie Rektor powitał emerytowanych pracowników Uczelni oraz zaproszone na uroczystości wdowy po zmarłych pracownikach.

W przemówieniu inauguracyjnym Rektor Stanisław Smoliński przedstawił główne kierunki rozwojowe Uczelni, skupiając szczególnie swoją uwagę na sytuacji aktualnej, tj. na zagadnieniach dydaktycznych i problematyce naukowo-badawczej oraz na sprawach rozwoju kadry naukowej. Obecnie — mówił Rektor — po licznych zmianach organizacyjno-strukturalnych Uczelnia posiada dwa wydziały: Wydział Ogólno-Ekonomiczny oraz Wydział Handlowo-Towaroznawczy. W Uczelni prowadzone są aktualnie — poza studiami stacjonarnymi — wyższe studia zawodowe z punktami konsultacyjnymi w Bydgoszczy i Zielonej Górze, wyższe ekonomiczne studia zawodowe dla oficerów służb kwatermistrzowskich i służby finansowej, studia eksternistyczne II stopnia dla osób posiadających dyplom I stopnia, Podyplomowe Studium Ekonomiki Przemysłu dla inżynierów-absolwentów wyższych uczelni technicznych oraz Podyplomowe Studium Ekonomiki Handlu dla absolwentów wyższych uczelni ekonomicznych. Ponadto od szeregu lat Uczelnia prowadzi zajęcia z przedmiotów pedagogicznych dla osób pragnących poświęcić się pracy w średnim szkolnictwie ekonomicznym.

W procesie dydaktycznym coraz większą wagę przywiązuje się obecnie — obok ekonomii politycznej i ekonomii branżowych — do matematyki, statystyki, ekonometrii i analizy rynku. Jest to związane ze wzrostem samodzielnej i pomocniczej kadry naukowej w tych dyscyplinach. Ogólna ranga naukowa Uczelni znacznie wzrosła od 1963 r., kiedy to przyznano jej prawo habilitowania. Stosunkowo wysoką pozycję wśród uczelni krajowych osiągnęła Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Poznaniu dzięki wzrostowi liczbowemu własnej kadry naukowej oraz pokaźnemu jej dorobkowi naukowemu.

W ostatnim dziesięcioleciu pracownicy naukowcy przygotowali 12 rozpraw habilitacyjnych i 44 rozprawy doktorskie, nie licząc bardzo wielu opracowań monograficznych, podręczników, skryptów, artykułów i recenzji. Uczelnia posiada własną komórkę wydawnictw naukowych, która od momentu jej powstania w 1958 r. do chwili obecnej przygotowała 170 tytułów o objętości około 1500 arkuszy wydawniczych. Kontynuuje się wydawnictwo seryjne „Zeszyty Naukowe”. W 1958 r. wznowiono wspólnie z Wydziałem Prawa UAM wydawanie kwartalnika „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”.

Dziś Uczelnia stoi w przededniu zasadniczych przemian organizacyjnych. Już teraz można przyjąć, że zajdzie potrzeba — przy zachowaniu dotychczasowych kierunków specjalizacyjnych w zakresie ekonomiki handlu wewnętrznego i zagranicznego, ekonomiki przemysłu oraz towaroznawstwa — powołania dalszych

kierunków w pierwszej kolejności na studiach dziennych: z zakresu finansów i rachunkowości, a w dalszej kolejności także kierunku statystyczno-ekonometrycznego, kierunku gospodarki komunalnej, a zapewne i ekonomiki budownictwa.

W dalszym ciągu przemówienia Rektor wskazał na trudności, z jakimi borykają się władze Uczelni, mówiąc: „Ten optymistyczny pogląd na najbliższy etap rozwojowy Uczelni zaciemnia troska o usunięcie podstawowych trudności na odcinku zapewnienia nowych pomieszczeń na cele dydaktyczne, biblieczne i ściśle naukowe. W tej chwili rozwiązanie sprawy pomieszczeń dla celów dydaktycznych i naukowych, a także budowy nowego domu studenckiego jest dla dalszego rozwoju Uczelni i jej przyszłości sprawą najważniejszą i pierwszoplanową”. Następnie Rektor skierował serdeczne słowa podziękowania pod adresem tych wszystkich pracowników Uczelni, którzy wraz z nią obchodzą swój jubileusz. Szczególnie zaś gorąco podziękował prof. drowi Florianowi Barcińskiemu, którego nazwisko związane jest z Uczelnią od chwili jej powstania. Kończąc swe przemówienie Rektor zwrócił się do młodzieży studenckiej z apelem o kontynuowanie dobrych tradycji Uczelni przez wytrwałą i rzetelną pracę nad zdobywaniem wiedzy ekonomicznej.

W dalszym ciągu uroczystości inauguracyjnej serdeczne życzenia poznańskiej Almae Matris z okazji jej jubileuszu złożyli w swych przemówieniach: wiceminister szkolnictwa wyższego prof. dr Włodzimierz Michajłow, sekretarz KW PZPR w Poznaniu Jerzy Gawrysiak, przedstawiciel Wojska Polskiego gen. bryg. Mieczysław Obiedziński, w imieniu Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk i Redakcji Ruchu Prawniczego, Ekonomicznego i Socjologicznego — prof. dr Alfred Ohanowicz, w imieniu bratnich szkół ekonomicznych — rektor SGPiS-u prof. dr Wiesław Sadowski, w imieniu poznańskich wyższych uczelni — rektor Politechniki Poznańskiej prof. dr Zbigniew Jasicki, przedstawiciel absolwentów mgr Jarosław Koczorowski i przedstawiciel młodzieży studiującej Sławomir Pyra.

Oklaskami przyjęli zebrani życzenia nadesłane przez Marszałka Polski Mariana Spychalskiego, ministra szkolnictwa wyższego Henryka Jabłońskiego i I sekretarza KW PZPR w Poznaniu Jana Szydłaka.

Za długoletnią i ofiarną pracę w Uczelni Rada Państwa przyznała wielu jej pracownikom zaszczytne odznaczenia. Aktu dekoracji dokonali wiceminister Szkolnictwa Wyższego prof. dr Włodzimierz Michajłow i przewodniczący Prezydium Rady Narodowej m. Poznania Jerzy Kusiak. Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski otrzymał prof. dr Florian Barciński. Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski odznaczeni zostali prof. dr Seweryn Kruszczyński i prof. dr Władysław Rusiński. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski udokorowano: doc. dra Stanisława Borowskiego, doc. dra Lucjana Pokorzyńskiego, doc. dra Waclawa Wilczyńskiego, dra Józefa Boronia, podpułkownika mgra Edwarda Gogacza, mgra Mariana Iwiańskiego i mgr Hannę Maciejewską. Ponadto ośmiu pracowników otrzymało Złoty Krzyż Zasługi: mgr Feliks Kroll, dr Jerzy Krauze, dr Stefan Lewalski, dr Witold Meissner, mgr Wanda Kowalska, mgr Jacek Kowalski, Helena Kowalska i Ignacy Tadeuszcak. Srebrnym Krzyżem Zasługi odznaczono Stanisława Lisieckiego.

Z okazji jubileuszu zaszczytne odznaczenia przyznano również Uczelni. Ogólnopolski Komitet Frontu Jedności Narodu nadał jej Odznakę Tysiąclecia Państwa Polskiego, a Prezydium Rady Narodowej m. Poznania — Honorową Odznakę m. Poznania, Ponadto Honorową Odznakę m. Poznania otrzymali: prof. dr Tadeusz Szczurkiewicz, prof. dr Aleksander Lempka, doc. dr Jerzy Dietl, dr Franciszek Szelağ, dr Zygmunt Szymczak, dr Maria Borna, dr Zdzisław Dąbrowski, dr Marian Kasperek, dr Jacek Koziół i dr Stanisław Wierchoślowski.

Poza tym Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu przyznało Odznakę za Zasługi w Rozwoju Województwa Poznańskiego następującym pracownikom: prof. drowi Januszowi Wierzbickiemu, doc. drowi Józefowi Zajdzie,

doc. drowi Ryszardowi Domańskiemu, doc. drowi inż. Jerzemu Liczkowskiemu drowi Zdzisławowi Kołaczykowi, drowi Edmundowi Kurtysowi, drowi Stefanowi Ochocińskiemu, drowi Januszowi Piasnemu, drowi Mieczysławowi Przedpełskiemu, mgrowi Zdzisławowi Siebertowi, drowi Stanisławowi Warkoczewskiemu i drowi Florianowi Wiśniewskiemu. W imieniu odznaczonych podziękowanie złożył prof. dr Florian Barciński."

Za poważne osiągnięcia naukowe i dydaktyczne Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego przyznało 13 osobom nagrody. Nagrodę indywidualną II stopnia otrzymała prof. dr Aleksandra Smoczkiewicz, zaś nagrodę indywidualną III stopnia otrzymali: doc. dr Lucjan Pokorzyński, doc. dr Jerzy Dietl, doc. dr Ryszard Domański, doc. dr Janusz Szpunar, mgr Feliks Kroll, dr Anna Koziołowa, dr Franciszek Krzykała, dr Stefan Lewalski, dr Witold Meissner, dr Janusz Piasny, dr Marian Sowula i mgr Józef Orczyk.

Uroczystość inauguracyjną zakończyła immatrykulacja nowo przyjętych studentów.

W ramach uroczystości jubileuszowych Biblioteka Główna Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu zorganizowała wystawę dorobku naukowego pracowników i absolwentów Szkoły za lata 1926—1966. Z braku miejsca na wystawie zaprezentowano jedynie wybór publikacji zwartych i nadbitek, wyłączając zaś prace publikowane w czasopiśmie i wydawnictwach zbiorowych. Publikacje rozłożono w pięciu działach. Pierwszy prezentował publikacje czynnych pracowników Uczelni zespolonych w poszczególnych katedrach. Dział drugi i trzeci obejmował publikacje nadesłane przez byłych pracowników Szkoły i absolwentów ułożone według dyscyplin. Dalsze dwa działy obejmowały komplet publikacji wydanych w ramach wydawnictw uczelnianych oraz materiały i akty prawne z historii Uczelni. Przejrzyście rozłożone ekspozyty, oprawa graficzna z jubileuszowym akcentem dekoracyjnym i zieleń tworzyły estetyczną całość. Wystawa cieszyła się dużym zainteresowaniem.

Uroczystości jubileuszowe zakończone zostały wielkim tradycyjnym balem seledynowym.

Antoni Sobczak

SESJA NAUKOWA Z OKAZJI CZTERDZIESTOLECIA WYŻSZEJ SZKOŁY EKONOMICZNEJ W POZNANIU

W dniu 7 października 1966 r. odbyła się w gmachu Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu sesja naukowa. Uroczystego otwarcia sesji dokonał Prorektor prof. dr Zbigniew Zakrzewski. W krótkim przemówieniu omówił on dorobek i kierunki prac naukowo-badawczych poszczególnych katedr Uczelni. W latach 1961—1965 pracownicy Uczelni publikowali przeciętnie rocznie 27 prac zwartych i 145 prac w opracowaniach zbiorowych. Część tych prac dotyczyła zagadnień ogólnoteoretycznych gospodarki socjalistycznej i międzynarodowych stosunków gospodarczych oraz funkcjonowania i rozwoju współczesnego kapitalizmu. W innych opracowaniach wiele uwagi poświęcono metodologii planowania gospodarczego i organizacji. Część prac służy bezpośrednio praktyce gospodarczej kraju i poszczególnych jego regionów.

Obrady z udziałem naukowców z innych ośrodków akademickich, władz gospodarczych, licznie przybyłych pracowników i absolwentów Szkoły oraz młodzieży akademickiej odbywały się w pięciu następujących sekcjach: I. Gospodarki socjalistycznej; II. Gospodarki światowej; III. Planowania i zarządzania oraz niektórych problemów ekonomiki przemysłu; IV. Analizy ekonomicznej i progra-

mowania; V. Towaroznawstwa. Osnową referatów i dyskusji były wybrane problemy metodologiczne nauk ekonomicznych.

Do dyskusji przedstawiono 16 referatów. Ze względu na szczupłe ramy niniejszego sprawozdania ograniczymy się jedynie do skrócowego przedstawienia ważniejszych z referatów¹ jak również głosów dyskusyjnych² z podziałem na poszczególne sekcje.

Sekcja Gospodarki Socjalistycznej. W referacie pt. *Związki wzrostu gospodarczego z problemami mechanizmu gospodarki socjalistycznej* W. Wilczyński stwierdził, że w ostatnim dziesięcioleciu punkt ciężkości poszukiwań teoretycznych przesunął się z retrospektywnych uogólnień prawidłowości rozwoju socjalistycznych stosunków produkcji na wykrywanie prawidłowości zachodzących w procesie wzrostu gospodarczego. Zdaniem autora, istotnym osiągnięciem polskiej nauki ekonomicznej wydaje się podział ekonomii politycznej socjalizmu na teorię wzrostu gospodarczego oraz teorię mechanizmu gospodarki narodowej. Jednak od szeregu lat daje się zauważyć całkowitą niemal izolację tych dwóch dziedzin. Następnie autor podał przyczyny i konsekwencje takiego stanu rzeczy.

Z kolei J. Piasny w referacie pt. *Czynniki wyznaczające poziom i strukturę konsumpcji w gospodarce socjalistycznej* przypomniał, że celem produkcji socjalistycznej jest maksymalne zaspokojenie potrzeb społeczeństwa. Nie jest zatem trafne twierdzenie, że celem produkcji socjalistycznej jest wzrost dochodu narodowego. Autor przedstawił dalej czynniki wyznaczające tempo wzrostu gospodarczego oraz problem wzajemnego stosunku między spożyciem i akumulacją.

Następnie F. Wiśniewski w opracowaniu *Społeczno-gospodarcze efekty usług, a problem ich liczenia w dochodzie narodowym* dokonał ogólnej klasyfikacji usług. Omawiając poszczególne ich rodzaje autor skoncentrował swoją uwagę na problemach ich ekonomicznej identyfikacji, wyceny oraz wliczania do dochodu narodowego.

Wreszcie J. Dietl w referacie *Zależności między rozwojem gospodarczym a handlem* podkreślił znaczenie handlu dla rozwoju ekonomicznego kraju. Wskazał on zwłaszcza na potrzeby porównawczych studiów nad wzrostem gospodarczym, dochodami ludności i obrotem towarowym w mikroregionach przemysłowych, jak również przedstawił wpływ rozwoju gospodarczego na skłonność do konsumpcji oraz na dynamikę i strukturę obrotów rynkowych.

Wokół przytoczonych wyżej referatów rozwinęła się dyskusja, w której udział wzięli: S. Abt, W. Andruszkiewicz, M. Frąckowiak, Z. Kowalczyk, T. Kramer, H. Szulce i W. Wilczyński. Poruszyli oni zagadnienia związku teorii ekonomicznej z praktyką gospodarczą, weryfikacji teoretycznych modeli gospodarczych oraz modyfikacji poglądów na temat obliczania dochodu narodowego w kapitalizmie. Inne wypowiedzi dotyczyły konieczności rozszerzenia usług w rejonie konińskim i zainstalowania w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Poznaniu elektronicznej maszyny matematycznej.

Sekcja Gospodarki Światowej. Z. Foltyński w referacie pt. *Niektóre teoretyczne aspekty europejskich procesów integracyjnych* omówił przyczyny i korzyści płynące z powstawania międzynarodowych ugrupowań gospodarczych oraz wskazał na możliwości rozwoju międzynarodowego podziału pracy w ramach państw socjalistycznych. Warunkiem dalszego rozszerzania tego podziału,

¹ Tezy tych referatów podane zostały w specjalnym wydaniu: *XL-lecie Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu*, Sesja naukowa, Wydawnictwo Uczelniane WSE w Poznaniu, Poznań 1966. Uczelnia zapowiedziała specjalne wydanie, w którym zamieszczone będą pełne teksty wypowiedzi podczas dyskusji.

jak również wymiany towarowej powinno być stworzenie własnej podstawy cen i stopniowe przechodzenie od rozliczeń dwustronnych do rozliczeń wielostronnych.

Następnie M. Jachna w opracowaniu pt. *Niektóre aspekty pozaeuropejskich ugrupowań gospodarczych* przedstawił te ugrupowania gospodarcze, które działają na kontynencie południowoamerykańskim i afrykańskim oraz zwrócił uwagę na perspektywy ich rozwoju.

W dyskusji nad wymienionymi referatami udział wzięli między innymi: Z. Blok, E. Najlepszy, S. Waschko oraz I. Żuwela. Mówcy zwrócili uwagę na związek procesów integracyjnych w Europie zachodniej ze scalaniem się państw gospodarczo zacofanych, na etapy, według których może dokonać się proces integracji oraz na izolację krajowych producentów od bezpośrednich kontaktów z rynkiem światowym, a co z tym się wiąże — na konieczność szerokiej analizy funkcjonowania handlu zagranicznego. Poza tym omówiono problem wyrównywania bilansów płatniczych w warunkach waluty złotej.

Sekcja Planowania i Zarządzania oraz niektórych problemów ekonomiki przemysłu. W referacie pt. *Założenia modelowe zarządzania przedsiębiorstwem przemysłowym po IV Plenum KC PZPR*. J. Boroń przypomniał ogólne poglądy teoretyczne na pojęcie i rolę przedsiębiorstwa socjalistycznego w funkcjonowaniu gospodarki narodowej, a następnie omówił funkcje zarządzania w świetle uchwał IV Plenum KC PZPR.

Z kolei Z. Dąbrowski w referacie pt. *Ewolucja procesu decentralizacji planowania i zarządzania gospodarką Polski Ludowej* wskazał na ogólne granice decentralizacji decyzji gospodarczych, na aktualne kierunki jej rozwoju oraz na problem wprowadzania decentralizacji planowania i zarządzania do praktyki gospodarczej. Autor przedstawił ponadto warunki determinujące dalszy postęp procesu decentralizacji, podkreślając przy tym niepodważalność instytucji planu centralnego i jego aktywnego charakteru.

Następnie M. Przedpeński w opracowaniu *Problemy ekonomiki przemysłu w świetle industrializacji Wielkopolski* omówił przebieg, stan i perspektywy industrializacji w Wielkopolsce oraz zagadnienia uprzemysławiania tego regionu i wynikające stąd zadania dla ekonomiki przemysłu. Autor zwrócił także uwagę na potrzeby koordynacji rozwoju przemysłu z innymi dziedzinami gospodarki narodowej, szczególnie zaś na kwestię koordynacji międzywydziałowej w aspekcie przestrzennym.

W dyskusji głos zabrali między innymi: J. Ladrowski, Z. Siebert, A. Szambelan, Z. Zakrzewski i K. Zimniewicz. Wymienieni mówili na temat cen i kosztów w przedsiębiorstwie, aparatu administracyjnego w drobnych przedsiębiorstwach przemysłu terenowego i spółdzielczego oraz kryteriów oceny działalności przedsiębiorstw. Eksponowano również zagadnienia zmian w sposobie i metodologii planowania budownictwa, nakładów inwestycyjnych w przemyśle spożywczym, jak również problematykę wzajemnych związków pomiędzy procesami industrializacji, postępu technicznego a zmianami w zawodowym podziale pracy.

Sekcja Analizy Ekonomicznej i Programowania. W referacie pt. *Samofinansowanie inwestycji PRL*. Z. Szymczak przedstawił zagadnienie bezdotacyjnego finansowania inwestycji zdecentralizowanych. Przedmiotem rozważań autora było samofinansowanie inwestycji, polegające na zaangażowaniu w pracach inwestycyjnych wszystkich posiadanych i wygospodarowanych zasobów inwestora, a także kredytów bankowych. Zdaniem autora, dotychczasowe doświadczenia wskazują na celowość obejmowania samofinansowaniem coraz to większej ilości inwestycji.

Z kolei S. Wierzchosławski w opracowaniu *Granice mierzalności zjawisk ekonomicznych* wskazał na trudności w badaniu masowych zjawisk go-

spodarczych, które w dużym stopniu ogranicza brak dostatecznie dokładnych i wiarogodnych pomiarów procesów ekonomicznych. Autor zwrócił uwagę na ograniczone możliwości mierzenia zjawisk gospodarczych w jednostkach naturalnych oraz przedstawił zalety i wady stosowania umownych jednostek przeliczeniowych. Ponadto S. Wierzchosławski krytycznie ustosunkował się do zagadnienia przyjęcia ceny jako głównego środka sprowadzającego zjawiska ekonomiczne do postaci sumowalnej i wskazał na konieczność dalszych badań w zakresie doskonalenia metod mierzenia zjawisk społeczno-gospodarczych.

Następnie w referacie pt. *Sprawozdawczość finansowa źródłem, oceny pracy przedsiębiorstw* Z. Kołaczyk i E. Kurtys zwrócili uwagę na konieczność pogłębienia rachunku ekonomicznego i wprowadzenia bardziej efektywnych metod oceny działalności gospodarczej przedsiębiorstwa oraz na operatywne wykorzystywanie sprawozdawczości finansowej do ustalenia prawidłowych metod pracy w krótkich okresach czasu. Poza tym autorzy przedstawili metodologiczne wskazówki co do analizy bilansu, zysku bilansowego i kosztów oraz wskazali na rolę rachunkowości jako podstawowego elementu oceny ekonomicznych efektów pracy przedsiębiorstw.

Wreszcie E. Ignasiak w opracowaniu *Wielostadialne zagadnienie lokalizacji produkcji a programowanie matematyczne* zajął się przedstawieniem ogólnego modelu programowania matematycznego z zastosowaniem go do zagadnienia lokalizacji nowych i rekonstrukcji już istniejących zakładów. Autor zamierzał iteracyjny sposób podejścia do problemu lokalizacji perspektywicznej.

W odniesieniu do tych referatów głos w dyskusji zabrali między innymi: S. Borowski, J. Czezyk, J. Lisowski, M. Majchrzak i A. Nowakowski. Poruszyli oni sprawy związane z samofinansowaniem inwestycji i podziałem funduszy na inwestycje, zagadnienia dotyczące mierzenia związku dla cech niemierzalnych, jak również problemy klasyfikacji i możliwości wymierzenia błędów typu non sampling errors. Inne wypowiedzi dotyczyły sprawozdawczości finansowej, obiegu dokumentów oraz kontroli liczbowego materiału sprawozdawczego.

Sekcja Towaroznawstwa. W referacie pt. *Jakość odwodnionych produktów spożywczych, ze szczególnym uwzględnieniem witamin* A. Lempka i A. Krauze przedstawili metody utrwalania i przetwarzania produktów spożywczych, mające na celu przedłużenie okresu ich trwałości. Z opracowania tego dowiadujemy się, że przedłużenie okresu trwałości produktów spożywczych uzyskać można przez wyeliminowanie czynników sprzyjających działaniu enzymów, prowadząc do ich inhibicji lub całkowitej inaktywacji. Produkty spożywcze utrwała się najczęściej przez zamrażanie i suszenie. Jedną z najnowszych zdobyczy jest zastosowanie zjawiska sublimacji do przemysłowego suszenia produktów spożywczych.

W innym opracowaniu, pt. *Perspektywy rozwojowe tworzyw sztucznych w zastosowaniu do opakowania artykułów spożywczych*, A. Lempka i J. Kwiatkowski skoncentrowali się głównie nad zagadnieniem przydatności tworzyw sztucznych do opakowania artykułów spożywczych. Autorzy przedstawili wyniki prac naukowo-badawczych Katedry Towaroznawstwa WSE w Poznaniu w zakresie omawianego tematu.

Następnie S. Lewalski i J. Danielczyk w referacie pt. *Problemy jakościowe przemysłu oponiarskiego w Polsce na tle tendencji rozwojowych w zakresie kauczuku naturalnego i syntetycznego* podali aktualne problemy krajowego przemysłu oponiarskiego oraz omówili stan badań nad jakością kauczuku naturalnego i syntetycznego.

W dyskusji nad tymi referatami udział wzięli: J. Danielczyk, E. Estrich, M. Kanikowski, M. Kasperek, W. Meissner, H. Podkowińska, W. Słowiński, J. Suł-

kowska i A. Szuszo. Mówcy poruszyli zagadnienie liofilizacji produktów spożywczych oraz opłacalności jej stosowania w odniesieniu do owoców i warzyw, sprawy przydatności tworzyw sztucznych do opakowania koncentratów spożywczych, jak również wpływu liofilizacji na zmiany we frakcji wolnych aminokwasów. W dyskusji zwrócono również uwagę na problem śladowych zanieczyszczeń kauczuku metalami ciężkimi. Inne wypowiedzi dotyczyły potrzeby rozwijania współpracy ośrodków naukowych z przemysłem oponiarskim, a także potrzeby szerszej informacji w zakresie możliwości stosowania tworzyw sztucznych w gospodarstwie domowym.

Antoni Sobczak

MIĘDZYNARODOWE SYMPOZJUM DEMOGRAFICZNE W LIPSKU

Coroczne sympozja demograficzne krajów socjalistycznych należą już do tradycji. Początek dały im spotkania naukowe polskich i czeskich demografów. Z roku na rok zwiększa się liczba uczestników oraz krajów reprezentowanych na sympozjach. W zakresie diskutowanej problematyki zarysowuje się tendencja do specjalizacji, a zwłaszcza do eksponowania demografii ekonomicznej i społecznej. Ta tendencja uzewnętrzniła się również w sympozjum lipskim, które odbywało się pod hasłem: gospodarka i demografia.

Inicjatywę i trud zwołania sympozjum do Lipska podjął dyrektor Instytutu Statystyki Matematycznej Uniwersytetu Karola Marksa w Lipsku, prof. Felix Burkhardt. Pod jego kierunkiem, głównie przy współpracy doc. L. Osadnik, przygotowano w Instytucie program, nawiązano kontakty z demografami krajów socjalistycznych oraz innych krajów europejskich i pozaeuropejskich, pozyskano dla współpracy Wydział Statystyki Ludności, Kultury i Spraw Socjalnych z Centralnego Zarządu Statystyki NRD, a zwłaszcza byłego prezesa tego Zarządu prof. H. G. Nultscha.

Według stanu na koniec sympozjum wpłynęły 54 referaty. Z Polski nadeszły następujące referaty: S. Borowski, *Die Bewegung der landwirtschaftlichen Bevölkerung als Faktor der Arbeitskraftverteilung in der polnischen Volkswirtschaft*; J. Jacimirski, *Eine Probe der statistischen Ermittlung des Einflusses einer gross-städtisch-industriellen Agglomeration auf die Bevölkerung s Sterblichkeit*; E. Kozłowska, *Probleme des Einflusses der Arbeits- und Verwaltungsgesetze auf die Bilanzen der Arbeitskraft*; E. Rosset, *Die Überalterung der Bevölkerung in Polen*; E. Vielrose, *Industrialisation and Vital Statistics*; S. Wiesner, *Eine Probe der Ermittlung des Einflusses demographischer und wirtschaftlicher Faktoren auf die Betriebsreue ortsansässiger und pendelnder Belegschaftsmitglieder bei Anwendung ökonomischer Methoden*. Prawie wszystkie referaty zostały opublikowane oraz doręczone uczestnikom sympozjum.

Obrady toczyły się w dniach od 20 do 24 IX 1966 r. w salach uniwersyteckich. Wzięło w nich udział 143 uczestników z 12 krajów, a mianowicie: z Austrii — 1, z Berlina Zachodniego — 1, z Bułgarii — 2, z Czechosłowacji — 11, z Izraela — 1, z Jugosławii — 4, z Niemieckiej Republiki Demokratycznej — 96, z Polski — 9, z Rumunii — 4, z Węgier — 5, z Wenezueli — 1, oraz ze Związku Radzieckiego — 8 uczestników. Obradom przewodniczył prof. F. Burkhardt. Wygłoszone zostały tylko niektóre referaty o ogólniejszym znaczeniu. Na ogół uczestnicy w toku dyskusji omawiali szerzej wybrane problemy z własnych referatów oraz konfrontowali własne stanowiska z innymi. Wyodrębnić można 9 problemów, wokół których koncentrowała się uwaga autorów referatów i dyskutantów.

Czołowe miejsce zajmowała problematyka metodologiczna o większym zna-

czeniu dla opracowywania prognoz siły roboczej i polityki ludnościowej. Tę problematykę wprowadził na plan pierwszy prof. F. Burkhardt w referacie na temat analizy czynników w demografii w zastosowaniu do prognozy siły roboczej, a zwłaszcza wyspecjalizowanej kadry. Na gruncie rozważań matematycznych, cybernetycznych oraz materiału empirycznego referent opracował odpowiednią funkcję. W związku z tym pozostawał referat doc. L. Osadnik, która zaprezentowała matematyczną funkcję odnowienia siły roboczej. Omówiono tu także metodę i wyniki jej zastosowania do prognozy ludności zawodowo czynnej w Austrii aż do 1980 r. Zbliżona do tych referatów była próba opracowania modelu optymalnego rozwoju ludności z ekonomicznego punktu widzenia.

Drugą grupę problemową, reprezentowaną przez pięciu referentów, stanowiły rozważania teoretyczne na temat powiązań czynników ekonomicznych i demograficznych w świetle marksizmu-leninizmu oraz szczegółowych badań węgierskich demografów i ekonomistów. Poza tym zainteresowano się: możliwościami oddziaływania państwa socjalistycznego na procesy demograficzne, m. in. na poziom urodzeń, jego obowiązki realizowania postulatów pełnego zatrudnienia, wpływem zmian w strukturze wieku ludności na politykę zatrudnienia w państwie socjalistycznym oraz wpływem prawa administracyjnego i prawa pracy na bilanse siły roboczej.

Dwunastu referentów omówiło zagadnienie rozwoju ludnościowego oraz zmian w zasobach siły roboczej i możliwościach jej zatrudnienia w poszczególnych krajach. Dowiedzieliśmy się, że w NRD niedobór siły roboczej niewiele straci na ostrości w najbliższych latach; toteż wysiłki ekonomistów i demografów skierowane są tam na poszukiwanie rezerw i zwiększanie technicznego uzbrojenia pracy. W Jugosławii wzrost zatrudnienia poza rolnictwem nie wchłonął jeszcze rezerw wiejskich; poziom aktywności zawodowej jest mocno zróżnicowany. W Bułgarii i Rumunii spadek przyrostu naturalnego zmusza do poszukiwań rezerw i przesunięć siły roboczej. W środkowoazjatyckich republikach ZSRR wzrasta tempo przyrostu ludności, realizuje się postulat pełnego zatrudnienia, rośnie zwłaszcza udział zatrudnionych kobiet. W Wenezueli natomiast szybki przyrost ludności zaostrza problem jej zatrudnienia. W tej grupie referatów omówiono również wpływ zatrudnienia kobiet na ich płodność w ZSRR oraz wpływ niektórych demograficznych czynników na poziom zatrudnienia kobiet w NRD.

Podstawową cechą charakteryzującą jakość siły roboczej jest wykształcenie. Zostało ono eksponowane w pięciu referatach, z których trzy traktowały o mierzeniu poziomu i o międzynarodowych porównaniach ludności według wykształcenia, a zwłaszcza wykształcenia wyższego i fachowego. W dalszym referacie przedstawiono dodatni wpływ technicznego rozwoju na zmiany w strukturze osób zawodowo czynnych według kwalifikacji na przykładzie Czechosłowacji. W innym referacie, dotyczącym krajów rozwijających się, autor wskazał na obniżanie się poziomu kwalifikacji przy dużym przyroście ludności oraz wysunął postulat oparcia definicji optimum ludności na możliwościach podwyższania jej kwalifikacji.

Przyrost siły roboczej jest w głównej mierze determinowany przez proces rozszerzonej reprodukcji ludności. W czterech referatach omówiono różne aspekty tego problemu. Prof. E. Vielrose przedstawił zastosowanie metody dendrytów do badania wpływu industrializacji na różnicowanie się demograficznych procesów i ich ludności. W dalszych opracowaniach wskazano na spadkowe tendencje urodzeń w krajach socjalistycznych oraz na obniżanie się przeciętnego dalszego trwania życia w wielkich miastach przemysłowych, np. w polskich miastach przemysłowych; omówiono też zależność rozwoju liczby ludności od jej struktury według wieku na przykładzie NRD.

We wszystkich krajach socjalistycznych notuje się przyspieszony proces sta-

rzenia się ludności. Prof. E. Rosset przedstawił metodologiczne oraz empiryczno-poznawcze aspekty tego procesu w odniesieniu do Polski, gdzie obciążenie ludności produkcyjnej osobami w wieku poprodukcyjnym stale wzrasta i będzie nadal rosło. W trzech dalszych referatach tej grupy problemowej, opracowanych w NRD, przedstawiono drogi wiodące do osiągnięcia wysokiego i zdrowego wieku, socjalne i wynikające z higieny pracy aspekty zachowania siły roboczej ludzi starszych, oraz zagadnienie zatrudnienia emerytów i inwalidów.

Sprawy ludności miejskiej i wiejskiej znalazły swój wyraz w pięciu referatach. Na czoło wysunął się problem metodologiczny rozróżniania ludności miejskiej i wiejskiej oraz opracowania odpowiednich kryteriów, zwłaszcza demograficznych. W dalszej kolejności, na podstawie materiału empirycznego, przedstawiono perspektywy rozwojowe zatrudnienia w rolnictwie NRD oraz przypuszczalny wpływ tego zatrudnienia na poziom produkcji rolnej, rozwój płodności małżeńskiej we wsiach i miastach węgierskich w długich okresach czasu z uwzględnieniem cech społeczno-zawodowych oraz zmiany w koncentracji ludności wiejskiej w Słowacji w minionym stuleciu.

Problematyka wędrowek wewnętrznych, odpływu ludności ze wsi i wahadłowych ruchów ludności znalazła odzwierciedlenie w czterech referatach. Omówiono znaczenie analizy wędrowek i ich przewidywania dla prognoz ludnościowych, rolę ludności odpływającej z rolnictwa, sposoby odpływu oraz późniejsze jej przepływy między działami gospodarki w warunkach polskich, metody badania i mierzenia ruchu wahadłowego na przykładzie Węgier oraz próbę ustalenia ekonomicznych i demograficznych czynników wpływających na płynność pracowników mieszkających w miejscu pracy i dojeżdżających.

Wreszcie problemy demograficzne i socjologiczne warunków mieszkaniowych, ich wpływu na rozmieszczenie ludności oraz sprawy gospodarstw domowych omówione zostały przez trzech referentów.

Wokół wszystkich problemów rozwijała się żywa i swobodna dyskusja. Pożyciu godna była aktywność 82-letniego prof. W. Winklera z Wiednia, sławnego ekonometryka i demometryka. W dyskusji nie brakło udziału demografów polskich.

Gospodarze sympozjum dbali również o program kulturalny. Zwiedzanie zabytków, imprezy kulturalne i wycieczka do Weimaru wypełniały chwile i dni wolne od obrad. Wszędzie przejawiała się wypróbowana saksońska solidność, gościnność i serdeczność. Przede wszystkim jednak autorytet naukowy i powszechny szacunek, jakim cieszy się przewodniczący obrad i gospodarz, prof. E. Burkhardt, przyczyniły się do sukcesu lipskiego sympozjum.

Stanisław Borowski

I OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA DEMOGRAFICZNA W ZAKOPANEM

Inicjatywa zwołania konferencji powstała w Prezydium Komitetu Nauk Demograficznych PAN. W najogólniejszym założeniu konferencja miała dać przegląd dorobku naukowego i aktualnych badań demograficznych prowadzonych we wszystkich ośrodkach naukowych i różnych instytucjach całego kraju oraz stać się forum do dyskusji dla bardzo szerokiego kręgu badaczy. Trud organizacji konferencji przejął dyrektor Departamentu Statystyki Ludności GUS-u Zygmunt Zaremba oraz kierowane przez niego szczupłe grono współpracowników. Przede wszystkim troskliwie zadbane o napływ licznych i o szerokim wachlarzu tematycz-

nym referatów. Streszczenia referatów, nadesłane do końca lipca 1966 r., zostały opublikowane w specjalnym zeszycie¹. Całość referatów oraz dyskusja ukażą się przypuszczalnie drukiem. Niektóre z referatów będą udostępnione na bieżąco czytelnikom „Studiów Demograficznych”.

W konferencji wzięło udział około 80 uczestników z kraju oraz obserwatorzy z Bułgarii, Czechosłowacji, Jugosławii, Rumunii i Związku Radzieckiego. Obrady trwały w dniach od 7 do 11 X 1966 r. w Zakopanem. Wszystkie posiedzenia miały charakter plenarny. Ogółem odbyło się 7 posiedzeń poświęconych odrębnym problemom. Obrady otworzył i przewodniczył całości przewodniczący Komitetu Nauk Demograficznych prof. E. Rosset. Sesjom przewodniczyli wyznaczeni specjaliści z poszczególnych problemów badawczych. Każda sesja była na wstępie obsługiwana przez referenta wprowadzającego, który zapoznawał zebranych z treścią referatów, ustosunkowywał się do meritum zagadnień i przedstawiał problemy do dyskusji.

Pierwsze posiedzenie było poświęcone teoretycznym podstawom i metodologii demografii. Przewodniczył minister B. Bednarski, a referat wprowadzający wygłosił minister W. Billig. Spośród siedmiu referatów dwa stanowiły próby uogólnień powojennego rozwoju demograficznego Polski, a mianowicie próbę określenia prawidłowości reprodukcji ludności w okresie dwudziestolecia PRL oraz próbę wyodrębnienia terytoriów potencjału demograficznego Polski. Druga grupa referatów dotyczyła metod badań demograficznych w ogóle lub metod w zastosowaniu do partykularnych problemów. Omówiono tu potrzeby i kierunki badań demograficznych przez prawników, pojęcie i perspektywy badań optimum ludności na etapie elektronicznej techniki obliczeniowej, potrzeby badań wiarygodności zeznań w spisie powszechnym, metody badań zatrudnienia oraz trwania życia zawodowego.

Sesji poświęconej reprodukcji ludności i gerontologii społecznej przewodniczył rektor M. Kacprzek, a referat wprowadzający wygłosił dyr. Z. Zaremba. Spośród 12 referatów dwa dotyczyły problematyki badań nad urodzeniami żywymi, ponadto był referat traktujący o związku wieku rodziców z rozwojem fizycznym ich potomstwa, referat omawiający analizę częstości małżeństw, proces defeminizacji i starzenia ludności w Polsce, oraz sześć referatów o problematyce metodologicznej lub empirycznopoznawczej, dotyczących samej wymieralności, ewentualnie w powiązaniu z innymi procesami.

Na sesję poświęconą demografii ekonomicznej i społecznej, pod przewodnictwem prof. Romaniuka i z referatem wprowadzającym A. Rajkiewicza, przedstawiono również 12 referatów. Spośród nich pięć dotyczyło struktur społeczno-zawodowych, aktywności zawodowej i wykształcenia ludności, trzy — problematyki planistycznej ze szczególnym uwzględnieniem bilansów siły roboczej oraz po jednym referacie omawiającym zagadnienie wielkości rodziny chłopskiej, wypadków przy pracy w przemyśle, społecznej roli emerytów oraz relacji płac mężczyzn i kobiet w warunkach polskich.

Również sesja poświęcona migracji, urbanizacji i warunkom mieszkaniowym obsługiwana została przez autorów 12 referatów. Sesji przewodniczył prof. A. Andrzejewski, a referaty wprowadzające wygłosili: doc. L. Kosiński na temat migracji i prof. W. Litterer-Marwege na temat zagadnień mieszkaniowych. Cztery spośród tych referatów dotyczyły zagadnień migracji wraz z ruchami wahadłowymi, trzy — procesów aglomeracji ludności i urbanizacji, a pozostałe problematyki mieszkaniowej.

Sesja poświęcona zagadnieniom demografii regionalnej odznaczała się największą liczbą, bo aż 19 referatów o wyraźnie zarysowanych ośnawach proble-

¹ Ogólnopolska Konferencja Demograficzna w Zakopanem, Warszawa 1966 (Komitet Nauk Demograficznych PAN).

mowych. Sesji przewodniczył dr A. Józefowicz. Obsłużyło ją dwóch referentów wprowadzających: doc. E. Vielrose, który omówił zespół 10 referatów z problematyki procesów reprodukcji ludności w regionach, oraz doc. S. Borowski, który przedstawił 9 referatów dotyczących aktywizacji gospodarczej i rozwoju demograficznego regionów. W pierwszej grupie referatów dominowały zagadnienia metodologiczne i empiryczno-poznawcze całego procesu reprodukcji lub tylko umieralności w grupach województw, na przykład północnych, w poszczególnych województwach, mikroregionach takich jak półwysep Hel lub zespół wsi powiatu Przasnysz, oraz w gromadach. Spośród dziewięciu referatów traktujących o związkach aktywizacji gospodarczej i rozwoju demograficznym regionów w dwóch dominowała problematyka metodologiczna planowania regionalnego, w sześciu zagadnienie migracji (część z nich oscylowała wokół sprawy stabilizacji migrantów oraz część wokół nowych struktur demograficznych i społecznych na obszarach przyjmujących); ostatni referat, wybitnie mikrodemograficzny, dotyczył modelu rodzin wrocławskich.

Nieliczne referaty, ale za to o znacznej wadze naukowej, zgromadzono na sesji poświęconej demografii historycznej. Przewodniczył jej prof. S. Waszak, a słowo wprowadzające łącznie z referatem o problematyce badawczej demografii historycznej w dwudziestoleciu PRL (osiągnięcia i zamierzenia) wygłosił prof. A. Szczypiński. Dalsze referaty dotyczyły statusu animarum w diecezjach polskich (B. Kumor), oblicza demograficznego wsi wieluńskiej w epoce sejmu czteroletniego (W. Obraniak) oraz badań nad ruchem naturalnym ludności m. Krakowa w latach 1895—1964 (K. Zajac).

Osobliwość tematyki cechowała sesję poświęconą demografii krajów rozwijających się, której przewodniczył prof. T. Dzierżykray-Rogalski, a referat wprowadzający wygłosił dr J. Holzer. Omówione zostały tutaj metody analizy wyników spisów ludności w krajach rozwijających się, metody szacowania struktur ludności według płci i wieku oraz zagadnienia trwania życia mieszkańców północnych rejonów Sudanu i ewolucji demograficznej północnej Afryki.

W czasie trwania konferencji odbyło się również posiedzenie naukowe Komitetu Nauk Demograficznych, podczas którego referaty wygłosili goście radziecy: prof. B. C. Urlanis na temat stanu i perspektyw rozwojowych demografii w Związku Radzieckim oraz prof. M. Sonin z problematyki badań nad siłą roboczą w ZSRR. Referaty nacechowane były wielką erudycją autorów oraz ich szczerą i gorącą chęcią współpracy z polskimi demografami.

Podstawowe cele konferencji — zdaniem prof. E. Rosseta, który dokonał zamknięcia obrad, oraz według opinii wielu uczestników — zostały niewątpliwie zrealizowane. W kilkudziesięciu referatach przedyskutowano wiele zagadnień: teoretycznych, metodologicznych i empiryczno-poznawczych, postawiono szereg problemów metodologicznych, np. poprawnej definicji urodzeń żywych, miast, różnych typów migracji, płynności siły roboczej i płynności migrantów, pojęcia demografii regionalnej, mikroregionalnej, lokalnej oraz mikrodemografii. Wysunięto postulaty w sprawie współpracy różnych instytucji, zespołów naukowych, a zwłaszcza instytucji centralnych z demografem regionalnym. Zaprezentowano dorobek naukowy szeregu instytucji i zespołów badawczych. Wielu demografów miało okazję poznać się wzajemnie, wymienić osobiście doświadczenia, przedyskutować różne sprawy z demografami z zaprzyjaźnionych krajów. Nie podejmowano uchwał ani nie uchwalono żadnych wniosków. Uczestnicy rozjechali się jednak z przeświadczeniem, że praca nad realizacją postawionych problemów i postulatów będzie kontynuowana oraz że konferencja była pożyteczna dla polskiej demografii oraz dla rozwoju zespołowych i indywidualnych badań.

PROBLEMATYKA DEMOGRAFICZNO-EKONOMICZNA NA ŁAMACH PRZEGLĄDU ZACHODNIEGO

W dniu 27 II 1945 r. Instytut Zachodni został powołany do życia i rozpoczął działanie na obszarze PRL. „Od samego początku prowadzone były badania naukowe i indywidualne związane z powrotem Ziem Zachodnich do Polski a dalej prace badawcze odnoszące się do zagadnień niemcoznawczych, zwłaszcza do stosunków Polski z Niemcami w przeszłości i terażniejszości, wreszcie badania związane z problematyką słowianoznawczą, w szczególności mające za przedmiot Słowiańszczyznę Zachodnią i stosunki polsko-czeskie na przestrzeni dziejów, jak również współczesną Czechosłowację. Od samego zarania Instytutu Zachodniego jego organem naukowym stał się periodyk Przegląd Zachodni, który odzwierciedlał całokształt zainteresowań i badań zespołu pracowników naukowych, zgrupowanych około Instytutu Zachodniego¹ w związku z aktualnymi zagadnieniami, których rozwiązania i naświetlenia domagało się wielkie i pilne zamówienie społeczne”¹.

Zadania i rola Instytutu zmieniały się w miarę upływu czasu, jedne zadania wysuwane były na czoło, inne w danym okresie czasu stawały się mniej ważne i pilne, i częściowo zanikały, niejednokrotnie stając się w okresach późniejszych ponownie węzłowymi problemami badawczymi Instytutu Zachodniego. Odzwierciedleniem tej roli i bieżących zadań w ubiegłych 20 latach był „Przegląd Zachodni”.

W pierwszym okresie na czoło zagadnień i problemów badawczych wysunęły się takie zagadnienia, jak demografia, geografia, etnografia, prehistoria, historia i na dalszym ostatnim miejscu stosunki gospodarcze. Oczywiście, w pierwszych powojennych latach podstawową problematykę działania Instytutu Zachodniego stanowić miały Ziemie Odzyskane, ich historia, zaludnienie, bogactwa naturalne, zagospodarowanie. Sprawy niemieckie stanowiły wówczas problematykę jeszcze dosyć odległą. W miarę upływu czasu i ściślejszego wiązania się gospodarki Ziem Zachodnich z pozostałymi ziemiami Polski — tematyka Ziem Zachodnich zaczęła ustępować miejsca sprawom niemieckim i sprawom całej Europy zachodniej.

W ciągu ubiegłych 20 lat na łamach „Przeglądu Zachodniego” ukazały się 174 artykuły, opracowania materiałowe i przeglądy dotyczące problematyki demograficzno-ekonomicznej. Poza tym ukazało się szereg korespondencji z tego zakresu oraz recenzji prac, które nie zostały objęte niniejszym przeglądem publikacji ekonomicznych. W opracowaniu niniejszym starano się pominąć również publikacje z zakresu geografii gospodarczej i historii gospodarczej. Oczywiście, ściśle zajęcie się poszczególnych dyscyplin nie pozwoliło na całkowite wyeliminowanie problematyki geograficznej czy historii gospodarczej, stąd w opracowaniu niniejszym mogą zaistnieć pewne nieścisłości.

Tematyka demograficzno-ekonomiczna koncentrowała się głównie wokół spraw NRF-u i integracji zachodnioeuropejskiej (81 publikacji) oraz problematyki Ziem Zachodnich na drugim miejscu (73 publikacje). Problematyka Ziem Zachodnich omawiana była do r. 1963, potem zaniechano publikacji tego rodzaju na łamach „Przeglądu Zachodniego”. Problematyka demograficzno-ekonomiczna dotycząca NRD jest skromniej reprezentowana na łamach „Przeglądu Zachodniego”. Instytut Zachodni, kierując się tym, że rozwijająca się szybko gospodarka NRF-u, powiązana z rewizjonizmem i rewanżyzmem stanowi odwieczne zagrożenie dla spraw Polski, wysunął jako zagadnienie czołowe zarówno w planie naukowo-badawczym, jak i w planie wydawniczym „Przeglądu Zachodniego” bardziej wnikliwe śledzenie i badanie rozwoju ekonomicznego NRF, co znalazło odbicie w dorobku

¹ M. Pollak, *IZ — powstanie i rozwój organizacyjny*, Przegląd Zachodni 1955, nr 3/4, S. 472 i 475.

publikacyjnym Przeglądu Zachodniego. Problematyka demograficzno-ekonomiczna koncentrowała się głównie wokół spraw ogólnogospodarczych (73 tematy) oraz wokół problematyki demograficznej (35 tematów). Dalsze 34 tematy poświęcone były zagadnieniom z zakresu przemysłu (19 tematów) i rolnictwa (15).

Problematyka Ziemi Zachodnich. W pierwszych latach po wojnie szczególnie istniało duże zapotrzebowanie na prace typu demograficznego. Chodziło wszak o sprawy zasiedlenia Ziemi Odzyskanych, sprawy pozostałej ludności rodzimej oraz sprawy przesiedleń ludności niemieckiej. Już w pierwszym numerze z lipca 1945 r. znalazły się artykuły M. Kiełczewskiej i L. Glucka na temat pierwszych ruchów migracyjnych na Ziemiach Zachodnich oraz A. Gródka na temat stanu urbanizacyjnego Ziemi Zachodnich. Lata 1946—1947 przynoszą szereg cennych artykułów dotyczących ruchów migracyjnych i autochtonów na Ziemiach Zachodnich. Są to artykuły W. Głowackiego (nr 3, 1946), W. Rusińskiego (nr 10, 1946), M. Olechnowicza (nr 3, 1947), A. Targa (nr 6, 1947). W Rusiński (nr 4, 1947) jako jeden z pierwszych polskich autorów omawia sprawę „Ostflucht” w okresie przedwojennym, dając początek przyszłym badaniom odpływu Niemców z b. obszarów wschodnich III Rzeszy na długo przed planowymi przesiedleniami powojennymi. Dalsze prace T. Janikowskiego (nr 2, 1948) i T. Bartkowskiego (nr 5/6, 1950) poświęcone są sprawom zaludnienia rolniczego Ziemi Odzyskanych. Tematyka ta w owym czasie była niezmiernie ważna ze względu na przejściowe słabe zaludnienie wsi. W 1950 r. ukazała się bardzo ciekawa praca W. Rogowa o przyczynach wpływających na zaludnienie b. Prus Wschodnich napisana pod kierownictwem prof. Romera. W latach 1951—1958 nastąpiła w zasadzie przerwa w zakresie publikacji na łamach „Przeglądu Zachodniego” prac z zakresu demografii. Ukazała się w tym czasie w 1951 r. jedynie praca J. Ziółkowskiego na temat rozwoju demograficznego województwa katowickiego. Dopiero w 1959 r. S. Waszak rozprawia się w obszernym artykule z zarzutami rewizjonistów zachodnioniemieckich o rzekomo dużej liczbie Niemców pozostałych na obszarach Polski (t. III, 1959) i udowadnia, że w 1959 r. było ich w Polsce zaledwie 7 tys. Analizy zmian demograficznych na Ziemiach Zachodnich w latach 1939—1958 dokonuje B. Ziółek (t. I, 1960), stwierdzając, że mimo wysokich zniszczeń wojennych już w 1958 r. stan ludności na Ziemiach Zachodnich zbliżony był do stanu przedwojennego. Działalność PUR-u w latach 1944—1946 i organizacja przesiedleń ludności niemieckiej w latach 1946—1950 omówione zostały przez S. Banasiaka (t. II, 1961 i t. III, 1963). Dwa artykuły monograficzne J. Ziółkowskiego (t. I, 1963 r.) o problemach ekonomiczno-demograficznych w szkolnictwie wyższym na Ziemiach Zachodnich oraz W. Lemiesza (t. II, 1965) na temat roli byłych polskich robotników i jeńców w zagospodarowaniu Ziemi Lubuskiej zamykają problematykę demograficzną dotyczącą Ziemi Zachodnich na łamach „Przeglądu Zachodniego”.

Równolegle ze sprawami demograficznymi szereg autorów zajmowało się sprawami ogólnymi zagospodarowania Ziemi Zachodnich. L. Gluck w tomie I z 1945 r. omawia znaczenie i rolę portów morskich, które wróciły do Polski. Następnie w numerze 4/5 z 1945 r. J. Zdzitowiecki i L. Gusitowski omawiają rozwój Pomorza Zachodniego i znaczenie Bałtyku dla Polski, a J. Wilder zajmuje się sprawą racjonalnego zagospodarowania Ziemi Zachodnich. Problematykę ogólnogospodarczą podtrzymują w latach następnych również J. Lutosławski (nr 4, 1946) i R. Łyczywek (nr 1, 1947). J. Kolipiński w dwóch artykułach (nr 6, 1946. i nr 9, 1946) podkreśla znaczenie gospodarcze dla Polski Ziemi Odzyskanych i to z punktu widzenia wewnętrznego, jak również z punktu widzenia ekonomiki światowej. W 1947 r. K. Pietrzak-Pawłowski obszerny artykuł poświęca przemianom gospodarczym województwa olsztyńskiego. W latach 1953—1955 na łamach „Przeglądu Zachodniego” publikowane były artykuły dotyczące spraw społeczno-ekono-

micznych m. Poznania. Autorami artykułów są J. Ziółkowski, S. Waszak. W r. 1954 na łamach „Przeglądu Zachodniego” ukazał się cykl artykułów W. Myślenickiego, H. Edel-Kryńskiego, Z. Januszko i innych, omawiający dorobek gospodarczy i kulturalny poszczególnych regionów Ziem Zachodnich na dziesięciolecie ich powrotu do Polski. W latach późniejszych ogólnymi sprawami Ziem Zachodnich zajmowali się na łamach „Przeglądu Zachodniego” w opracowaniach monograficznych: B. Gruchman — aktywizacją gospodarczą Ziem Zachodnich (t. I, 1958 r.) oraz stopą życiową na Ziemiach Zachodnich (t. III, 1958 r.), B. Piasny (t. I, 1963) — analizą kształtowania się konsumpcji wśród chłopów, a S. Różycki (t. II, 1962) — sprawami spółdzielczości kredytowej na Ziemiach Zachodnich. Szereg artykułów poświęconych jest sprawom regionalnym. Sprawy morskie województwa gdańskiego omawiają B. Kasprowicz (t. II, 1959), J. Borowik (t. II, 1961 r.) i Gajzler-Podolski (t. I, 1960, t. I, 1956). S. Gwiaździnski (t. II, 1957) omawia sprawy regionu olsztyńskiego, a B. Gruchman (t. II, 1957) regionu Piły. Artykuł Z. Landaua (t. II, 1962) powraca do zagadnień lokaty obcych kapitałów w Polsce w okresie przedwojennym. Z. Nowak (t. I, 1957) na podstawie źródeł zachodnioeuropejskich przeciwstawia nieznaczną rolę Ziem Zachodnich w organizmie III Rzeszy, podkreśla samowystarczalność gospodarczą Niemiec zachodnich i ocenia ogromne znaczenie gospodarcze Ziem Zachodnich dla Polski.

Również wybrane zagadnienia dotyczące rolnictwa i przemysłu stanowią przedmiot publikacji „Przeglądu Zachodniego”. Już w 1947 r. Cz. Augusiak (t. V, 1947) dokonał pierwszej oceny możliwości produkcyjnych Ziem Odzyskanych w zakresie rolnictwa. Potem, na skutek głębokich przemian w rolnictwie i trudności oceny sytuacji w rolnictwie, ta branżowa tematyka była zaniechana. Dopiero w latach 1960—(1961 ukazało się szereg artykułów dotyczących problematyki rolnej na Ziemiach Zachodnich. Przemianami w strukturze agrarnej zajmowali się B. Kopeć (t. I, 1960) oraz J. Bartosik (t. I, 1961), produktywnością rolną Ziem Zachodnich przed i po wojnie W. Radkiewicz (t. I, 1961) oraz oceną rolnictwa Ziem Zachodnich po zmianach październikowych B. Kopeć (t. I, 1961) i A. Sroga (t. I, 1961).

Problematykę przemysłową, a w szczególności przemysł węglowy omówił w 1949 r. M. Zakrzewski. O przemyśle Ziem Zachodnich jako całości pisał następnie B. Gruchman (t. III, 1957 i t. II, 1958). Branżowo przemysłem morskim, tj. okrętowym, rybnym i współpracą stoczni z pozostałymi przemysłami zajmowali się na łamach „Przeglądu Zachodniego”: W. Korchot (t. II, 1959), J. Kulikowski (t. II, 1959), L. Zimowski (t. II, 1961). Przemysłem maszynowym na Dolnym Śląsku zajmował się M. Napierała (t. I, 1962), a Górnośląskim Okręgiem Przemysłowym — J. Ziółkowski (t. II, 1957). Przemysł terenowy stanowił przedmiot zainteresowań A. Szambelana (t. II, 1962).

Sprawy NRF i integracji zachodnioeuropejskiej. W latach 1947—1948 ukazały się bardzo ważne artykuły polemizujące z propagandą zachodnią na temat przeludnienia Niemiec i perspektyw demograficznych: S. Waszaka, *Perspektywy demograficzne powojennych Niemiec* (t. VI, 1947) i Emila Kurońskiego, *Czy Niemcy są przeludnione* (t. XI, 1948). E. Kuroński już wówczas wskazywał, że Niemcy nie były, nie są i nie będą w przyszłości przeludnione. Oparta zatem na podobnych twierdzeniach argumentacja rewizjonistyczna jest bezpodstawna. Nieco później, w 1952 r. S. Waszak (nr 7/8, 1952) dokonał analizy potencjału roboczego Niemiec i stwierdził, że mimo wzrostu zaludnienia, Niemcy w wyniku zniszczeń biologicznych posiadają deficyt siły roboczej. Była to niejako prognoza na najbliższe lata, dotycząca narastających trudności gospodarczych w zakresie siły roboczej. W kilka lat później w wyniku wzrostu gospodarczego to pierwotne obciążenie Niemiec ludnością pśsiadleńczą — używane jako argument

przez rewizjonistów zachodnich — okazać się miało zbawieniem dla gospodarki NRF. Ta podstawowa trudność gospodarcza w zakresie niedoboru siły roboczej w NRF stanowi przedmiot publikacji w latach późniejszych Z. Nowaka (t. III, 1958) i T. Krajczyckiego (t. II, 1961). Interesującą analizę kształcenia kadr dla gospodarki w krajach kapitalistycznych daje T. Puchalski (t. II, 1964). Rozwijający się rynek pracy w krajach EWG oraz import taniej siły roboczej z biedniejszych krajów Europy południowej stanowi przedmiot badań J. Bartosika (t. I, 1964) (t. I, 1965) (t. III, 1965).

Sprawy ogólnogospodarcze Niemiec już w r. 1946 stanowiły przedmiot zainteresowań W. Głowackiego i J. Kolipińskiego. Ten ostatni w szczególności omawia gospodarke Niemiec bez Ziem Odzyskanych (t. V, 1946). W następnym okresie aż do 1955 r. sprawy gospodarcze Niemiec nie stanowiły przedmiotu publikacji zamieszczonych w „Przeglądzie Zachodnim”. Dopiero w 1955 r. W. Głowacki (nr 3/4, 1955) dokonał szerszego przeglądu i omówił problematykę gospodarczą Niemiec. W tym czasie w latach 1947—1956 śledzono rozwój gospodarczy Niemiec w dziale Kronika Niemiec Współczesnych w „Życiu Gospodarczym”. Były to na ogół krótkie zapiski dotyczące spraw gospodarczych. Począwszy od 1957 r. gromadzono materiał odnoszący się do spraw gospodarczych NRF w postaci not. O sprawach gospodarczych pisali tu głównie Z. Nowak i T. Krajczycki. Od 1959 r. wprowadzono dział przeglądów i komentarzy, w którym najwięcej prac ogłosił T. Krajczycki. Po 1956 r. ogłoszono kilkanaście prac dotyczących spraw ogólnogospodarczych NRF. Do obszerniejszych prac z tego zakresu zaliczyć należy artykuł M. Tomali o źródłach ożywienia gospodarczego NRF, dający niejako pierwszą próbę określenia warunków i istoty „cudu gospodarczego” NRF (t. I, 1957), artykuł Z. Nowaka o polityce gospodarczej Niemiec zachodnich na tle koniunktury gospodarczej Europy zachodniej (t. II, 1957) oraz tegoż autora artykuł o zachodniemieckiej doktrynie społecznej gospodarki rynkowej (t. I, 1959). W latach następnych Z. Nowak opublikował dalsze dwa artykuły o sprawach ogólnogospodarczych Niemiec Federalnych — na temat ekonomicznych koncepcji rewizjonistycznych w nauce zachodniemieckiej (t. III, 1961) oraz o ekonomicznych podstawach imperialistycznej ekspansji NRF po drugiej wojnie (t. III, 1964). Monograficzny artykuł o gospodarce izolowanego Berlina zachodniego skreślił w 1961 r. T. Krajczycki. Bieżącą analizą sytuacji gospodarczej NRF zajmowali się na łamach „Przeglądu Zachodniego” w postaci opracowań materiałowych bądź przeglądów Z. Nowak (t. III, 1956, t. III, 1957, t. I, 1960) oraz T. Krajczycki (t. II, 1959, t. III, 1961, t. I, 1962, t. II, 1962, t. I, 1963, t. II, 1963, t. II, 1965). Kilka opracowań poświęcono zagadnieniom wybranym, np. o polityce mieszkaniowej NRF pisał T. Krajczycki (t. I, 1961), teoretycznym rozważaniom poświęcony był artykuł materiałowy Z. Nowaka o wahaniach cen i recesji gospodarczej (t. II, 1958).

W latach 1957—1958 sprawami rolniczymi zajmował się W. Radkiewicz. Szczególny przedmiot jego zainteresowań stanowiły sprawy nadwyżek zbożowych (t. III, 1957) oraz wydajności pracy i struktury agrarnej (t. III, 1957, t. II, 1957, t. III, 1958, t. II, 1958). Artykuły te, oceniające, że Niemcy zachodnie są w zasadzie samowystarczalne w zakresie produkcji rolnej, pozwalały na odparcie argumentów rewizjonistów zachodnioeuropejskich dowodzących, że Niemcy na skutek utraty byłych „ziem wschodnich” nie są w stanie wyżywić się same. Sprawy rolnictwa NRF stanowiły również przedmiot badań J. Bartosika w 1962 r. — szczególnie zmieniająca się struktura agrarna (likwidacja gospodarstw drobnych, oparcie gospodarki rolnej na tzw. Familienbetriebe), oraz W. Radkiewicza — pod kątem widzenia wspólnego rynku na produkty rolne i udziału w nim NRF (t. III, 1962). M. Chęciński artykuł swój poświęcił niezmiernie interesującemu problemowi tzw. ceny sprawiedliwej na produkty rolne w III Rzeszy (t. III, 1963).

W obszernym artykule Z. Nowak omówił źródła i dynamikę rozwoju produkcji przemysłowej NRF (t. II, 1961), wskazując przede wszystkim na wzmocnienie potencjału produkcyjnego NRF w okresie powojennym o około 40% w porównaniu z okresem przedwojennym. W artykule określa on główne czynniki rozwoju przemysłu NRF (własna poszerzona w stosunku do okresu przedwojennego baza produkcyjna, pomoc zagraniczna, polityka gospodarcza, siła robocza). Cykl artykułów poświęcony sprawom zbrojeń, przemysłu jądrowego i przemysłu raketowego opracowany został przez M. Chęcińskiego i opublikowany w t. I i II z 1965 r.

Sprawy handlu i ekspansji przemysłu NRF na rynki światowe po raz pierwszy poruszył na łamach „Przeglądu Zachodniego” znawca tego zagadnienia M. Tomala w 1956 r. (t. II, 1956). Drugi kolejny artykuł dotyczący polityki handlu zagranicznego NRF opublikował Z. Nowak w 1958 r. (t. II, 1958). W. Radkiewicz interesował się sprawami importu produktów rolnych (t. I, 1958), a T. Krajczycki scharakteryzował w r. 1960 obroty handlowe i stosunki w tym zakresie między NRF i NRD (t. III, 1960). Stosunkowo najnowszą ocenę importu i eksportu NRF dał T. Puchalski w dwóch artykułach materiałowych (t. III, 1962 i t. II, 1963).

Problematyka finansowa NRF stanowiła szczególnie przedmiot zainteresowań T. Krajczyckiego, który w okresie 1958—1965 opublikował z tego zakresu 7 przeglądów i 1 artykuł materiałowy na temat bilansów płatniczych NRF (t. III, 1962). Wywóz kapitałów z NRF stanowił przedmiot zainteresowań W. Grabskiej (t. III, 1962), a o sprawach roli budżetu w gospodarce NRF (t. I, 1962) i finansowych aspektach remilitaryzacji NRF (t. II, 1963) pisał W. Karpiński. Powiązania rynku kapitałowego NRF z granicą referował na łamach „Przeglądu Zachodniego” K. Zabielski (t. III, 1964).

Pierwszą analizę na łamach „Przeglądu Zachodniego” na temat udziału NRF w europejskich organizacjach gospodarczych dał M. Tomala w 1958 r. (t. III, 1958). Rozwijający się wspólny rynek gospodarczy Europy zachodniej spowodował, że problematyka ta coraz częściej zaczęła pojawiać się na łamach „Przeglądu Zachodniego”. W okresie od końca 1962 r. do początku 1965 r. ukazało się w „Przeglądzie Zachodnim” 9 obszernych artykułów Z. Nowaka na temat integracji gospodarczej Europy zachodniej — dotyczyły one różnych koncepcji integracyjnych oraz form organizacji i działania różnych organizacji, jak EWWS, OEEC, EWG itp. (artykuły ukazały się w t. III z 1962 r., t. II i III z 1963 r., t. I i II z 1964 r. oraz t. z 1965 r.). Artykuły te stanowią poważny dorobek w zakresie badań prowadzonych przez Instytut Zachodni na temat integracji gospodarczej Europy zachodniej.

Problematyka dotycząca Niemieckiej Republiki Demokratycznej. Już w latach 1952 i 1953 E. Serwański poruszał sprawy rozwoju gospodarczego NRD (nr 7/8 z 1952 r. i 4/5 z 1953 r.). Szczególnie omówił on plan pięcioletni NRD oraz odbudowę zniszczeń i stopniowy rozwój gospodarczy NRD. Szerszy artykuł poświęcony bilansowi 10-lecia pokojowego budownictwa NRD opublikował w 1955 r. J. Tomala (nr 7/8 z 1955 r.). Artykuły o zadaniach gospodarki NRD skreślone przez B. Gruchmana (t. II, 1959) oraz przez J. Boronia o miejscu gospodarki NRD wśród krajów socjalistycznych (t. III, 1964) obrazowały rozwój gospodarczy NRD. Poza tym kilkanaście bieżących przeglądów rozwoju gospodarczego NRD dokonał T. Krajczycki w latach 1961—1965, a w r. 1959 przegląd takiego dokonał E. Krzymień.

Sprawy rozwoju demograficznego NRD stanowiły przedmiot badań Z. Helińskiego (t. III, 1959), B. Benthiena (t. III, 1963) oraz M. Magdziarka (t. III, 1963). Przemysł NRD jako całość był przedmiotem badań J. Tomali (t. III, 1956) J. Boronia (t. I. 1959 i t. II, 1960), a w badaniach szczegółowych Z. Zboralskiego znalazł się przemysł chemiczny NRD (t. III, 1962) oraz przemysł energetyczny (t. III,

1964). Handlowi NRD poświęcono dwa artykuły — B. Gruchmana (t. II, 1957) oraz A. Krzymińskiego (t. III, 1957), na temat Targów Lipskich jako wykładnika stosunków handlowych NRD z zagranicą.

Jerzy Bartosik

SEKCJA BADAŃ REJONU KONIŃSKIEGO KBRU PAN W POZNANIU I TEMATYKA JEJ PRAC BADAWCZYCH

Powstanie Sekcji — organizacja toku badań

W 1959 r., w związku z państwowym planem zagospodarowania wschodnich powiatów Wielkopolski należących do regionu gospodarczego Konin—Łęczyca—Inowrocław, działacze polityczni i gospodarcy województwa poznańskiego wystąpili z inicjatywą podjęcia na tym terenie empirycznych badań socjologicznych. Chodziło wówczas, o to, aby wielkie inwestycje przemysłowe, na które przeznaczano większość środków finansowych województwa, realizowane były w sposób najracjonalniejszy pod względem ekonomicznym i społecznym, a ponadto, aby w toku szybko przebiegającego uprzemysłowienia w maksymalnym stopniu zapobiegać towarzyszącym mu niepożądanym ubocznym następstwom, takim jak różne objawy deorganizacji społecznej — nasilenie przestępczości gospodarczej, chuligaństwa, pijaństwa, prostytucji, niszczenia nowych zasobów mieszkaniowych, marnotrawstwa materiałów i narzędzi, fluktuacji kadr pracowniczych itd. Inicjatywie działaczy wojewódzkich wyszli naprzeciw socjologowie z Katedry Socjologii na Uniwersytecie im. A. Mickiewicza, kierowanej wówczas przez prof. dra S. Kowalskiego. Przystąpiono do zorganizowania kilkunastuosobowego zespołu badawczego, w skład którego weszli — obok pracowników Katedry Socjologii UAM — pracownicy naukowcy innych katedr uniwersyteckich oraz osoby współdziałające z nimi. W maju 1960 r. zespół rozpoczął prace terenowe w najintensywniej rozwijającym się powiecie konińskim¹.

W początkowym okresie badania nie miały szczegółowo opracowanego kompleksowego planu ani też w pełni zespołowego charakteru. W latach 1960—1961 mniej czy bardziej systematycznie penetrowali teren pedagodzy i psychologowie społeczni, badając zainteresowania kulturalno-oświatowe całej ludności, a zwłaszcza pracowników konińskiego przemysłu; badano też preferencje zawodowe młodzieży szkolnej oraz procesy wykołajenia i resocjalizacji nieletnich przestępców, wykorzystując materiał zebrany w rejonie Konina do celów porównawczych². Jedyne systematyczne studium przeprowadził w tym okresie prof. dr W. Markiewicz, który część swych wyników przedstawił w artykule pt. *Rekrutacja pracowników i skład społeczny załogi Kopalni Węgla Brunatnego „Konin”*³, a następnie całość w obszernej monografii pt. *Spoleczne procesy uprzemysłowienia. Kształtowanie się zakładów produkcyjnych w konińskim rejonie górniczo-energetycznym* (Wydawnictwo Poznańskie, 1962, ss. 291). W końcowych rozdziałach tej monografii znalazło się sformułowanie problematyki badań nad przeobrażeniami szerszego środowiska społecznego zakładów, tj. nad industrializacją i urbanizacją rejonu konińskiego; problematykę tę podjęli od r. 1962 inni członkowie zespołu.

¹ Por. S. Kowalski, *Prace badawcze Katedry Socjologii Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w okręgu przemysłowym Konin — Turek*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 1961, z. 1, S. 402—404.

² Por. W. Markiewicz, *Aktualny stan badań socjologicznych w rejonie konińskim i perspektywy ich rozwoju*, Zeszyty Badań Rejonów Uprzemysławianych, 1964, nr 8, ss. 164—465.

³ Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 1961, z. 4, s. 203—229.

Ideę zespołowych socjologicznych prac badawczych w rejonie konińskim zaczęto realizować dopiero z chwilą powołania w dniu 16 II 1962 r. Sekcji Badań Rejonu Konińskiego przy Komitecie Badań Rejonów Uprzemysławianych PAN. Sekcja została utworzona w celu zapewnienia kompleksowego charakteru prac naukowo-badawczych nad rejonem konińskim, należytej ich koordynacji oraz powiązania z programem badań prowadzonych przez Komitet Badań Rejonów Uprzemysławianych PAN w innych uprzemysławianych rejonach kraju — płockim, tarnobrzeskim, puławskim, lubińsko-głogowskim i bełchatowskim. Uczestnictwo w pracach Sekcji zgłosiły — obok wcześniej zaangażowanych katedr uniwersyteckich — liczne katedry Wyższej Szkoły Ekonomicznej i Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu. Kierownictwo Sekcji objął prof. dr T. Szczurkiewicz. Komitet Badań Rejonów Uprzemysławianych PAN stał się instytucją finansującą i kontrolującą przebieg prac w rejonie konińskim.

W ciągu lat 1962—1963 rozwijano prace terenowe, a jednocześnie dokonywała się kryształizacja struktury organizacyjnej i programu badawczego Sekcji. Szczupłość środków finansowych przyznawanych z PAN-u na niezwykle przecież kosztowne prace terenowe zniechęciła po krótkim czasie niektóre katedry do udziału w dalszych przedsięwzięciach Sekcji (pierwsze wycofały się katedry Wyższej Szkoły Rolniczej), następnie niektórzy badacze zmuszeni byli zrezygnować ze współpracy z powodu wyjazdu na zagraniczne staże naukowe, nawału obowiązków dydaktycznych i organizacyjnych na uczelni lub złego stanu zdrowia⁴. Ostatecznie w latach 1962—1963 prowadziły badania tylko cztery zespoły: 1. Katedry Socjologii UAM — kierowany przez prof. dra W. Mazurkiewicza; 2. Katedry Socjologii WSE — kierowany przez prof. dra T. Szczurkiewicza; 3. Katedry Pedagogiki UAM — kierowany przez prof. dra S. Kowalskiego; 4. Katedry Ekonomiki Handlu Wewnętrznego WSE — kierowany przez doc. dra J. Dietla⁵. W ciągu 1963 r. prof. dr T. Szczurkiewicz zrezygnował z funkcji przewodniczącego Sekcji. Prezes Komitetu Badań Rejonów Uprzemysławianych PAN, prof. dr S. Ignar w dniu 8 X 1963 r. powołał na to stanowisko prof. dra W. Markiewicza. W dniu 22 I 1964 r. na plenarnym posiedzeniu naukowym Sekcji rozszerzono skład jej prezydium, dokonując wyboru wiceprzewodniczącego — w osobie doc. dra Jerzego Dietla, i sekretarza naukowego — w osobie dra Z. A. Żechowskiego. Na tymże posiedzeniu opracowano ramowy plan badań Sekcji do r. 1966/67, który następnie w postaci uszczegółowionej został zatwierdzony przez plenum Sekcji w dniu 26 V 1964 r.

Od r. 1964 prace Sekcji Badań Rejonu Konińskiego przebiegają harmonijnie, zgodnie z przyjętym planem. Każda z uczestniczących katedr tworzy odrębny zespół badawczy i realizuje swoją część wspólnego programu. Wyniki badań poszczególnych zespołów i ich członków publikowane są systematycznie na łamach specjalnego wydawnictwa Komitetu Badań Rejonów Uprzemysławianych PAN — *Zeszyty Badań Rejonów Uprzemysławianych* (w skrócie — *Zeszyty BRU*), których dotychczas ukazało się 21 numerów. Niezależnie od tego wyniki mogą być, i są, publikowane na łamach specjalistycznych czasopism socjologicznych, ekonomicznych i pedagogicznych. Posiedzenia naukowe Sekcji odbywają się w miarę potrzeb, mniej więcej co kwartał; prezydium Sekcji zbiera się przeciętnie raz w miesiącu. Członkowie Sekcji uczestniczą we wszystkich ogólnopolskich zjazdach, konferencjach i seminariach poświęconych problematyce rejonów uprzemysławianych — na koszt Komitetu Badań Rejonów Uprzemysławianych PAN.

⁴ Nie rozwinął badań m. in. prof. dr S. Waszak, autor *Programu badań demograficznych w rejonie konińskim*, opublikowanego w *Zeszytach BRU* 1963, nr 5, s. 247—256.

⁵ Por. Z. A. Żechowski, *Sprawozdanie z prac Sekcji Badań Rejonu Konińskiego KBRU za rok 1963*, *Studia Socjologiczne* 1964, nr 3(14), s. 277—280.

Ze swej strony Sekcja była organizatorem dwóch tego rodzaju imprez w Koninie: dnia 27 X 1964 r. odbyła się wspólna konferencja metodologiczna Sekcji Konińskiej i Sekcji Bełchatowskiej z Łodzi, która zgromadziła — oprócz przedstawicieli władz politycznych i administracyjnych oraz zakładów pracy powiatu konińskiego — 26 pracowników naukowych i magistrantów Uniwersytetu Łódzkiego, z prof. drem J. Szczepańskim, prof. dr K. Zawistowicz-Adamską, doc. drem J. Lutyńskim i prof. dr A. Kłoskowską. W toku konferencji dokonano wszechstronnej wymiany poglądów i doświadczeń badawczych, a na zakończenie zwiedzanie terenów Kopalni i Elektrowni „Konin” dało gościom z Łodzi — według słów przewodniczącego delegacji, doc. dra J. Lutyńskiego — „możliwość wyobrażenia sobie ogromu prac i możliwych skutków inwestycji, jakie będą realizowane w Bełchatowie”.

Drugą imprezą, zakrojoną na jeszcze szerszą skalę, była w dniach 22—23 XI 1965 r. ogólnopolska konferencja poświęcona problemom kultury i wypoczynku ludności w rejonie uprzemysławianym — pierwsza tego rodzaju konferencja w kraju, zorganizowana wspólnie z Wydziałem Kultury Prezydium WRN w Poznaniu, Poznańskim Towarzystwem Przyjaciół Nauk, Konińskim Towarzystwem Kulturalnym i Oddziałem Poznańskim Polskiego Towarzystwa Socjologicznego. W konferencji wzięli udział m. in.: prezes Komitetu Badań Rejonów Uporzemysławianych PAN prof. dr S. Ignar, dyrektor Cz. Kałużny z Ministerstwa Kultury i Sztuki, sekretarz KW PZPR w Poznaniu E. Zimmer, wiceprzewodniczący Prezydium WRN, poseł na Sejm T. Kwaśniewski, członkowie Prezydium Komitetu Badań Rejonów Uporzemysławianych PAN z doc. dr D. Gałajem oraz pracownicy naukowcy ze wszystkich prawie ośrodków w kraju. Materiały tej konferencji zostały złożone do publikacji w różnych czasopismach.

Tematyka badań Sekcji — publikacje⁶

Rozpatrzmy teraz kolejno zakres tematyczny prac badawczych prowadzonych przez poszczególne zespoły Sekcji Badań Rejonu Konińskiego.

Zespół Katedry Socjologii UAM. Kierownik — prof. dr W. Markiewicz. Ogólnym problemem badawczym zespołu są „Społeczne procesy uprzemysłowienia rejonu Konin—Turek”. W ramach tego problemu grupa pracowników w składzie: prof. dr W. Markiewicz, mgr M. Chmara, mgr M. Roguszka i dziewięciu studentów-ankieterów prowadziła w latach 1963—1965 prace nad tematem szczegółowym: „Kształtowanie się załóg zakładów produkcyjnych na terenie Turka”. Informację o badaniach zamieszczono w Zeszytach BRU⁷, a niektóre wstępne wyniki przedstawili M. Chmara i E. Manikowski w artykule pt. *Kształtowanie się załogi Kopalni Węgla Brunatnego „Adamów” w Turku**.

Drugi temat szczegółowy zespołu to „Procesy urbanizacji strefy przemysłowej Konina”. Badania rozpoczęte wiosną 1962 r., jako analiza społecznych konsekwencji planowania przestrzennego, kontynuowane były w r. 1963 jako badania nad zmianami sieci osiedleńczej oraz rozwojem małych miasteczek, a od 1964 r. skoncentrowały się na problematyce modernizacji materialnych i kulturalnych warunków życia ludności w pięciu małych miasteczkach powiatu konińskiego: Ślesinie, Kleczewie, Golinie, Kazimierzu Biskupim i Rychwale. W miesiącach wakacyjnych 1963 i 1964 r. pracę w terenie prowadził dziesięcioosobowy zespół ankieterów pod kierownictwem dra Z. A. Żechowskiego. Komunikaty i sprawozdania z badań

* Wymienione będą wyłącznie te publikacje, które ukazały się na łamach wydawnictwa Komitetu Badań Rejonów Uporzemysławianych PAN: Zeszyty Badań Rejonów Uporzemysławianych.

⁷ Zeszyty BRU 1964, nr 8, s. 165—167.

⁸ Zeszyty BRU 1965, nr 12, s. 141—163.

publikowano systematycznie w Zeszytach BRU⁹ oraz na łamach czasopism¹⁰. W ciągu 1965 r. grono aktywu społecznego i kulturalnego Konina przygotowało pod kierunkiem dra Z. A. Żechowskiego szereg opracowań dotyczących różnych form aktywności mieszkańców miasta i rejonu w czasie wolnym. Spośród zakończonych opracowań należy wymienić następujące: Z. Lipińskiego *Czytelnictwo książek i prasy na terenie powiatu konińskiego w latach 1958—1964*; E. Borowiaka *Sport i turystyka jako forma rekreacji ludności miasta Konina i powiatu konińskiego w latach 1958—1964*; Z. Zamojskiej *Zagadnienia wolnego czasu i wypoczynku ludności w pracy Zarządu Powiatowego Ligi Kobiet i Kół Gospodyń Wiejskich*; H. Soszyńskiego *Zagadnienia kina na terenie powiatu konińskiego (Gusty publiczności kinowej i skład społeczny widowni)*; A. Podemskiego *Dzień świąteczny rodziny konińskiej*; A. Wiśniewskiego *Wykorzystanie czasów pracowniczych wśród załóg czterech konińskich zakładów przemysłowych*. Niektóre z wymienionych opracowań przedstawione zostały na wspomnianej ogólnopolskiej konferencji, poświęconej problemom kultury i wolnego czasu ludności rejonów uprzemysławianych.

Trzecim szczegółowym tematem są „Przeobrażenia społeczne rodziny, związane z uprzemysłowieniem i urbanizacją; studium na przykładzie okręgu konińskiego”. Od grudnia 1962 r. nad tematem tym pracuje jednoosobowo dr Z. Tyszka. Informacje o badaniach i częściowe wyniki zostały opublikowane w Zeszytach BRU ».

Czwarty temat szczegółowy — „Rozmiary i charakter przestępczości w okręgu Sądu Powiatowego w Koninie w latach 1953—1962”, realizowany był jako praca magisterska pod kierunkiem prof. dra Z. Ziemińskiego z Wydziału Prawa UAM. Autor opracowania, P. Łączkowski, wchodził również w skład ekipy badającej procesy formowania się załóg zakładów produkcyjnych w rejonie Turka. Niektóre wyniki zostały opublikowane¹².

Zespół Katedry Socjologii WSE. Kierownik — prof. dr T. Szczurkiewicz. Ogólny tytuł problemu badawczego zespołu brzmi: „Badania socjologiczne przemian zachodzących w związku z budową Huty Aluminium i procesami industrializacji rejonu konińskiego we wsi Maliniec i wsiach sąsiednich”. W ramach problemu pracuje się nad czterema tematami szczegółowymi: 1. „Procesy kształtowania się struktury i form organizacyjnych w toku budowy Huty Aluminium w Koninie—Malińcu” (dr F. Krzykała); 2. „Stosunki między kadrą techniczną i robotnikami kwalifikowanymi, a chłopo-robotnikami” (mgr D. Harędzka); 3. „Wpływ szkolnictwa zawodowego i zawodowych szkół przyzakładowych w powiecie konińskim na kształtowanie się postaw zawodowych młodzieży” (dr A. Weśółowski); 4. „Awans społeczny i zawodowy młodzieży pochodzenia wiej-

⁹ Z. A. Żechowski, *Problematyka badań (własnych) w rejonie Konina do końca 1963 r.*, Zeszyty BRU 1963, nr 5, s. 244—246; tenże, *Tendencje przemieszczeń przestrzennych oraz zmian zawodowych ludności osiedla Kazimierz Biskupi pow. Konin*, Zeszyty BRU 1963, nr 4, s. 191—228; tenże, *Z badań nad uprzemysłowieniem i urbanizacją strefy Konina*, Zeszyty BRU 1964, nr 8, s. 185—202; tenże, *Wystąpienie w dyskusji na konferencji w sprawie planowania gospodarczego w rejonach uprzemysławianych*, Zeszyty BRU 1964, nr 10, s. 196—201; tenże, *Badania nad przeobrażeniami społecznymi i kulturalnymi w miasteczkach Ślesin i Kleczew pow. Konin (sprawozdanie)*, Zeszyty BRU 1965, nr 15, s. 301—309.

¹⁰ Z. A. Żechowski, *Konińskie przemiany*, Argumenty 1966, nr 22; tenże, *Wielki przemysł i małe miasteczka*, Zeszyty Wielkopolskie 1966, nr 5.

¹¹ Z. Tyszka, *Sprawozdanie z badań nad przeobrażeniami społecznymi rodziny pod wpływem industrializacji i urbanizacji*, Zeszyty BRU 1963, nr 5, s. 239—244; tenże, *Przeobrażenia społeczne rodziny, związane z uprzemysłowieniem i urbanizacją (komunikat)*, Zeszyty BRU 1964, nr 8, s. 177—184; tenże, *Z badań nad przemianami rodziny w uprzemysławianym rejonie konińskim*, Zeszyty BRU 1965, nr 12, s. 195—201.

¹² Zob. *Sprawozdanie Katedry Teorii Państwa i Prawa UAM z badań nad rozmiarami i charakterem przestępczości*, Zeszyty BRU 1965, nr 15, s. 310—326.

skiego" (mgr A. Łukomska). Dr F. Krzykała opublikował dwuczęściowy artykuł, zdający sprawę z wyników badań nad swym tematem¹³; mgr D. Harędzka po wstępnym sprawozdaniu z badań¹⁴ opublikowała następnie artykuł omawiający niektóre z uzyskanych przez siebie wyników¹⁵; dr A. Wesołowski¹⁶ i mgr A. Łukomska¹⁷ przedstawili dotychczas pierwsze doniesienia o swych badaniach. Współpracujący z zespołem Katedry Socjologii WSE mgr Bernard Ławniczak opublikował artykuł pt. *Z badań nad przeobrażeniami struktury i funkcji rodziny wiejskiej w Malińcu i wsiach sąsiednich*¹⁸.

Zespół Katedry Pedagogiki UAM. Kierownik — prof. dr S. Kowalski. Ogólnym problemem badawczym zespołu są „Zmiany kulturalno-oświatowe, ze szczególnym uwzględnieniem zmian szkolnictwa, w okręgu przemysłowym Konin—Turek”. Po wstępnych sondażach, przeprowadzonych przez zespół jeszcze przed utworzeniem Sekcji Badań Rejonu Konińskiego w latach 1960—1962¹⁹, aktualnie prowadzone są prace nad dwoma tematami: „Wpływ rozbudowującego się przemysłowego ośrodka konińskiego na przemiany społeczno-kulturalne i oświatowe wsi” (mgr W. Galant)²⁰ i „Funkcja społeczno-wychowawcza mistrza w zakładzie pracy nowoprzemysławanego rejonu” (doc. dr L. Leja)²¹. Ponadto doc. dr E. Harwas zakończył prace nad tematem „Zainteresowania oświatowo-kulturalne i samokształcenie robotników przemysłowych w okręgu Konina”²².

Zespół Katedry Ekonomiki Handlu Wewnętrzznego WSE. kierownik — doc. dr J. Dietl. W ramach ogólnego problemu badawczego, zatytułowanego „Rozwój rynku w rejonach uprzemysławianych”, zespół podjął kilkanaście tematów szczegółowych, które badane są porównawczo na terenie powiatów wchodzących w skład rejonu gospodarczego Konin—Koło—Turek, powiatu łęczyckiego w województwie łódzkim, oraz powiatów Lublin i Zgorzelec w województwie wrocławskim. Wyniki pierwszej fazy badań nad tematem zbiorczym „Problemy dochodów, spożycia i zaopatrzenia ludności w powiatach Konin, Koło, Turek i Łęczyca” opublikowane zostały w Zeszytach Badań Rejonów Uprzemysławianych w r. 1964, (zajął cały numer 11). Wyniki drugiej fazy badań weszły do Zeszytów BRU nr 17.

Zespół Katedry Geografii Ekonomicznej WSE. Kierownik — doc. dr R. Domański. Zespół pracuje nad jednym tylko tematem: „Struktura regionalna okręgu przemysłowego Konin—Łęczyca—Inowrocław; Studium uprzemysłowienia i zagospodarowania rejonów stykowych”. Jest to temat o dużej doniosłości poznawczej i praktycznej, wymagający żmudnych prac źródłowych. Badania rozpoczęto w r. 1965. W wyniku wcześniej przeprowadzonych studiów doc. dr R. Domański opublikował artykuł pt. „Sieć drogowa rejonu konińskiego na tle układu kierunkowego i ekstremalnego”²³.

Zespół Zakładu Ekonomiki Rolnictwa WSE. Kierownik —

¹³ Część I, Zeszyty BRU 1963, nr 4, s. 291—315; część II, Zeszyty BRU 1965, nr 16, s. 123—171.

¹⁴ Zeszyty BRU 1963, nr 4, s. 241—256.

¹⁵ Zeszyty BRU 1965, nr 16, s. 203—228.

¹⁶ Zeszyty BRU 1963, nr 4, s. 257—290.

¹⁷ Zeszyty BRU 1965, nr 16, s. 247—263.

¹⁸ Zeszyty BRU 1963, nr 4, s. 229—239.

¹⁹ Sprawozdania z tych prac opublikowali: prof. dr S. Kowalski, doc. dr E. Harwaś, dr L. Leja, dr S. Szajek. Zok. Zeszyty BRU 1963, nr 5, s. 155—210.

²⁰ Komunikaty z badań nad swym tematem W. Galant zamieścił w Zeszytach BRU nr 5 z 1963 r., s. 211—238; nr 12 z 1965 r., s. 203—209; nr 15 z 1965 r., s. 329—337.

²¹ Zob. L. Leja, *Informacja z badań na temat „Majster pedagogiem pracy”*, Zeszyty BRU 1965, nr 15, s. 338—340; tenże, *Z badań nad „efektywnością kształcenia” w rejonie konińskim*, Zeszyty BRU 1965, nr 12, s. 219—224.

²² Komunikat o badaniach zamieszczony został w Zeszytach BRU 1965, nr 12, s. 211—217.

²³ Zeszyty BRU 1965, nr 12, s. 165—194.

doc. dr inż. J. Liczkowski. Zespół rozpoczął prace badawcze w r. 1965, wypełniając lukę w programie badań powstałą po wycofaniu się z Sekcji kilku katedr Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu. Podjęty został ogólny problem „Rolnictwo uprzemysławianego rejonu Konin—Koło—Turek”, a w jego obrębie pracuje się nad trzema szczegółowymi tematami: 1. „Rozwój produkcji roślinnej”; 2. „Wykorzystanie ziemi”; 3. „Produkcja zwierzęca”. Pierwsze wyniki zostaną opracowane do końca 1966 r.

Praktyczne aspekty badań

Wielu członków zespołów badawczych Sekcji pozostaje w ścisłych kontaktach z Wojewódzką Komisją Planowania Gospodarczego i Wojewódzką Pracownią Urbanistyczną w Poznaniu oraz z ich odpowiednikami w powiecie konińskim; w miarę potrzeb przekazuje tym instytucjom na bieżąco swe uwagi oraz dezyderaty. Poszczególni członkowie Sekcji partycypują w opiniowaniu niektórych elementów planów gospodarczych i osadniczych lub sporządzają koreferaty do opracowań problemowych stanowiących podstawę tych planów. Prowadząc pracę w terenie, członkowie Sekcji utrzymują stałą łączność z władzami lokalnymi oraz kierownictwem administracyjnym i politycznym badanych przedsiębiorstw przemysłowych i udzielają im — w ramach przyjętych zasad metodycznych — konsultacji oraz praktycznych porad. Inne płaszczyzny styku badaczy z pracownikami komórek zarządzania i planowania to prowadzone w Katedrze Socjologii UAM (pod kierownictwem doc. dr J. Ziółkowskiego) seminarium z zakresu socjologii miasta, w których uczestniczą także pracownicy WKPG i WPU, oraz konferencje naukowe Sekcji, na które pracownicy różnych pionów administracji są systematycznie zapraszani. Na koniec wspomnieć należy, że Sekcja w miarę potrzeb przekazuje Komitetowi Badań Rejonów Uprzemysławianych PAN, na ręce prof. dra S. Ignara, opracowania zawierające syntetyczne sprostowania i wnioski.

Mimo tych różnych form wzajemnego kontaktu, trudno byłoby precyzyjnie orzec, w jakiej mierze wnioski wypływające z terenowych prac Sekcji Badań Rejonu Konińskiego wykorzystywane są w działalności praktycznej organów planujących, wykonawczych i kontrolnych. Z pewnością prace te posłużyły przynajmniej do wyświetlenia szeregu ważnych kwestii, a ponadto zwiększyły u działaczy terenowych „socjologiczną wyobraźnię”, umożliwiającą traktowanie bieżących spraw w sposób wszechstronniejszy, głębszy, wzbogacony świadomością prawdopodobnych ubocznych następstw społecznych przedsięwziętego działania. Zresztą, pełniejsze wykorzystywanie osiągniętych wyników badawczych w praktyce zarządzania i planowania to już zadanie nie należące do profesjonalnych pracowników nauki.

Zbigniew A. Żechowski

VII KONFERENCJA KATEDR PRAWA FINANSOWEGO

W dniach 6, 7 i 8 VI 1966 r. odbyła się w Kołobrzegu VII Ogólnopolska Konferencja Katedr Prawa Finansowego Uniwersytetów. Konferencję przygotowała Katedra Prawa Finansowego UAM. Poza pracownikami naukowymi Katedr Prawa Finansowego Uniwersytetów uczestniczyli w konferencji także zaproszeni pracownicy naukowcy Instytutu Finansów Ministerstwa Finansów, Katedr Finansów WSE i SGPiS-u. Na program konferencji złożyło się 6 referatów, których tezy wcześniej już dostarczone uczestnikom konferencji. Nad wszystkimi referatami przeprowadzono bardzo ożywioną dyskusję.

Dr W. Łączkowski (UAM) w swoim referacie *Uprawnienia budżetowe wyższych organów władzy i administracji państwowej wobec rad narodowych niższych stopni* przedstawił zasadnicze tezy przygotowywanej przez siebie rozprawy

habilitacyjnej. Referat objął takie zagadnienia, jak system organów państwowych i ich wzajemne powiązania, odstępstwa od ogólnych zasad nadzoru w systemie organów państwowych w sprawach budżetowych, funkcja ustrojowo-polityczna budżetu, jego struktura organizacyjna, dyrektywność budżetu, konieczność ostatecznej autoryzacji budżetu przez Sejm i jej konsekwencje w zakresie charakteru prawnego wcześniejszych uchwał budżetowych rad narodowych, zakres socjalistycznego budżetu państwowego. Referent między innymi zauważył, że budżet jest planem dochodów i wydatków tylko organów państwowych, tworzących razem jeden podmiot prawa, jakby „państwo-centrum”. Ten jednolity podmiot prawa musi mieć wobec tego jednolity plan finansowy, i to tak w znaczeniu formalnym, jak i merytorycznym. Ten plan finansowy jest ściśle związany także z innymi jednostkami organizacyjnymi państwa oraz ludnością, obejmując w pewnym określonym stopniu ich gospodarkę finansową.

W dyskusji poddano w wątpliwość traktowanie budżetu jako planu finansowego tylko organów państwowych, gdyż wtedy budżet należałoby uznać za wewnętrzny akt organów administracji (prof. M. Orłowski). Zwracano też uwagę na ewolucję budżetu, w wyniku której rozszerzył się zakres budżetu, zmieniły się jego funkcje (dominująca jest funkcja ekonomiczna, a nie polityczno-ustrojowa) i treść niektórych tradycyjnych zasad budżetowych, np. zasady jedności i zupełności budżetu (prof. M. Weralski). Wielu dyskutantów zajęło się sprawą dyrektywności budżetu, wskazując na różne rozumienia tego pojęcia (dr H. Sochacka-Krysiakowa) i jej znaczenie przy wykonywaniu budżetu (prof. M. Weralski, prof. Z. Jaśkiewicz, prof. Z. Pirożyński, dr W. Wępieć). Podnoszono też konieczność uwzględnienia w pracy ekonomicznych przesłanek uprawnień budżetowych terenowych organów państwowych (prof. W. Jaworski), a także uwypuklenie społecznych i politycznych przesłanek kompetencji wyższych organów państwowych wobec rad narodowych niższych stopni (dr M. Mazurkiewicz). Zagadnienie praktycznej realizacji przez organy państwowe konstytucyjnych uprawnień budżetowych poruszyli: prof. K. Ostrowski, prof. M. Weralski, prof. Z. Pirożyński, doc. H. Reniger, doc. A. Komar, dr W. Goronowski, dr J. Głuchowski, mgr R. Mastalski.

Prof. dr J. Zdzitowiecki (UAM) w referacie *Plany katedr prawa finansowego w latach 1965—1966 i ich realizacja* skupił uwagę na następujących zagadnieniach: szczególne cechy planowania „produkcji” myśli — w szczególności w naukach humanistycznych — i mierniki tego planowania, trudności w pracy naukowej spowodowane w niektórych przypadkach zbyt dużym obciążeniem pracowników naukowych zajęciami dydaktycznymi, administracyjnymi itp., ilościowy stosunek wykonanych prac naukowych zaplanowanych do wykonanych prac nie zaplanowanych. Referent postulował, by w planach prac naukowych zamieszczano tylko większe opracowania, pozostawiając pewien „luz” dla opracowań mniejszych, niejako bieżących (recenzje, artykuły).

W dyskusji wskazywano, że planowanie to powinno ograniczać się tylko do planowania kierunków problemowych (prof. M. Orłowski, dr A. Kostecki) i obejmować zarówno zagadnienia ważne z punktu widzenia praktyki, jak i zagadnienia teoretyczne (prof. K. Ostrowski). Należałoby także ujednoczyć kryteria dotyczące sporządzania sprawozdań z wykonania prac, gdyż wtedy dopiero dane dostarczone przez poszczególne katedry będą porównywalne (doc. N. Gajłowa). Podkreślano także brak w dotychczasowych planach naukowych katedr prawa finansowego tematyki związanej z prawem bankowym (prof. M. Weralski). Zwrócono też uwagę na istnienie specjalizacji badań w niektórych katedrach (prof. M. Weralski), którą uznano za zjawisko pozytywne.

Doc. dr J. Zajda (WSE Poznań) w referacie *Oprocentowanie środków produkcji, stopa zysku, podział zysku* przedstawił oprocentowanie środków produkcji w gospodarce socjalistycznej i jego funkcję jako kategorii systemu finansowego

(miara odpłatności w zakresie funduszków produkcyjnych i pieniężnych, element kosztów sfery produkcji, element dochodowy sfery podziału dochodu narodowego), jako narzędzia analizy rentowności procesów produkcyjnych i jako elementu rachunku efektywności inwestycji. Przedstawiona w referacie problematyka dotyczyła przedsiębiorstw przemysłu kluczowego w „modelu” gospodarczym, w którym występuje samofinansowanie przedsiębiorstw państwowych.

W dyskusji nad referatem zwrócono uwagę na to, że oprocentowanie środków produkcji ma obecnie charakter podatku majątkowego, którego podstawą wymiaru jest majątek przedsiębiorstwa (prof. M. Weralski, prof. J. Wierzbicki). Dlatego należałoby w referacie zastąpić termin „oprocentowanie” terminem, podatek majątkowy”, zaznaczając, że termin ten dotyczy innych niż tradycyjne zagadnień (prof. J. Wierzbicki). Proponowano, by oprocentowanie stosować tylko w stosunku do funduszków dotacyjnych, kredytów i nie spłaconych w terminie zobowiązań. Środki zaś własne przedsiębiorstwa, pochodzące z samofinansowania, powinny być wolne od podatku majątkowego (prof. M. Weralski). Podnoszono też prawną stronę oprocentowania majątku przedsiębiorstwa (dr W. Wepścić) i jego związki z gospodarką zjednoczeń (doc. N. Gajłowa). Dyskutując nad funkcją kosztową i dochodową oprocentowania (prof. J. Wierzbicki), prof. Z. Pirożyński postulowano jednolite oprocentowanie we wszystkich gałęziach produkcji, a nie różne w każdej z nich (prof. Z. Pirożyński).

Prof. dr J. Wierzbicki (WSE Poznań) w referacie *Podwójny charakter budżetu jako funduszu spożycia zbiorowego oraz funduszu reprodukcji rozszerzonej* przedstawił m. in. następujące zagadnienia: ewolucja budżetu jako funduszu finansowania spożycia zbiorowego i zbrojeń w kierunku finansowania także reprodukcji rozszerzonej, funkcje budżetu socjalistycznego, w szczególności funkcja rozdzielcza w szerszym znaczeniu, dyrektywność budżetu w zakresie finansowania zadań konsumpcji zbiorowej, a uchylenie tej dyrektywności w zakresie finansowania zadań reprodukcji rozszerzonej, celowość dołączania bilansu finansowego państwa jako załącznika do ustawy budżetowej. Ponadto J. Wierzbicki wysunął postulat podziału budżetu na dwa fundusze: fundusz finansowania spożycia zbiorowego oraz fundusz finansowania reprodukcji rozszerzonej. Ten ostatni fundusz dotyczyłby tylko zadań produkcyjnych przemysłu i budownictwa kluczowego, transportu i łączności o zasięgu ogólnokrajowym itp.

Postulat referenta poparł w dyskusji dr W. Łączkowski. Prof. Z. Jaśkiewicz wysunął zaś postulat wydzielenia z budżetu — i to jak najszybciej — funduszu na finansowanie reprodukcji rozszerzonej, gdyż finansowanie to wymaga funduszu elastycznego i o charakterze trwałym. Budżet jest zaś funduszem istniejącym tylko przez rok i dość sztywnym. Z koncepcją prof. Z. Jaśkiewicza polemizował prof. M. Weralski twierdząc, że rozdzielenie obu funduszków przeczyłoby zasadzie jedności polityki finansowej państwa. Dyskutant wskazał natomiast na potrzebę wprowadzenia w tej mierze planowania finansowego na okresy wieloletnie. Wobec postępującego procesu dezintegracji środków na finansowanie zadań państwa w obydwu omawianych dziedzinach, budżet może spełniać rolę urzędnika regulującego wysokość tych środków poprzez przyjmowanie nadwyżek i wyrównywanie niedoborów (prof. K. Ostrowski).

Dr A. Roga (UAM) wygłosił referat *Charakter wpłat przedsiębiorstw państwowych do budżetu*; poruszył on następujące zagadnienia: zależność określonych rozwiązań prawnych od ich ekonomicznej bazy, własność w sensie ekonomicznym i prawnym, złączenie elementów władztwa państwowego i uprawnień właściciela w zarządzaniu przez państwo mieniem ogólnonarodowym, jedność państwowej własności socjalistycznej, obecne formy wpłat przedsiębiorstw państwowych do budżetu. W dyskusji, podnosząc kontrowersyjność pojęcia prawa państwowej własności socjalistycznej na gruncie różnych dyscyplin prawa (dr W. Wepścić,

mgr M. Gintowt-Jankowicz). proponowano przedstawienie w pracy — której fragmentem ma być referat — poglądów różnych autorów na ten temat (prof. Z. Pirożyński), a także wypuklenie ekonomicznej istoty tych wpłat (prof. Z. Jaśkiewicz).

Prof. J. Zdzitowiecki w zagajeniu do dyskusji o *Sprawach dydaktycznych katedr prawa finansowego* skupił uwagę na wykładzie jako obecnie podstawowej formie zajęć dydaktycznych. Referent postulował, by przedmiotem wykładu były zasadnicze instytucje i podstawowe problemy danej gałęzi prawa, a nie tylko usystematyzowane przedstawienie aktualnie obowiązujących przepisów prawnych. Na ćwiczeniach zaś student powinien się zapoznać z wybranym materiałem prawnym. Na egzaminach należałoby — zdaniem referenta — większą uwagę zwracać na samodzielność myślenia egzaminowanego niż na biegłe opanowanie pamięciowe pewnej ilości przepisów prawnych. Referent pozytywnie ustosunkował się do nowego *Ramowego programu prawa finansowego*. W dyskusji, w której poruszono wiele zagadnień, na czoło wysuwały się następujące: nieodrywanie wykładu praw finansowego od aktualnie obowiązującego ustawodawstwa, z drugiej zaś strony nie przedstawianie zbyt szczegółowo obowiązujących przepisów prawnych (prof. K. Ostrowski), szersze stosowanie w nauczaniu prawa finansowego pomocy naukowych (prof. K. Ostrowski, dr A. Kostecki), a nawet stworzenie międzyuczelnianych pracowni technicznych wykonujących tego typu pomoce (prof. K. Ostrowski). Postulowano przeprowadzanie wymiany pracowników prowadzących zajęcia dydaktyczne między poszczególnymi uczelniami (prof. K. Ostrowski, prof. J. Wierzbicki, dr A. Kostecki, dr A. Roga, dr J. Głuchowski). Dość szeroko poruszono problem zakresu i metody wykładu prawa finansowego za Zawodowym Studium Administracyjnym (prof. M. Weralski, doc. W. Jaworski, doc. H. Reniger), podkreślając konieczność szerszego uwzględnienia w programie wykładu problematyki ekonomicznej.

Wysunięto propozycję umieszczenia w programie przyszłej konferencji katedr problematyki prac magisterskich z prawa finansowego (dr A. Kostecki) i odrębnych spotkań (w ramach konferencji) pracowników prowadzących ćwiczenia, w celu wymiany doświadczeń (dr A. Roga), a także przedyskutowania sprawy wyboru materiału wykładowego w związku z zmniejszeniem ilości godzin wykładowych w nowym programie studiów (doc. H. Reniger). Na zakończenie konferencji jej uczestnicy wyrazili życzenie, by następną, VIII Konferencję Katedr zorganizowała Katedra Prawa Finansowego, UMCS w Lublinie.

Eryk Wojciechowski

KOLLOKWIUM HABILITACYJNE DRA BOGDANA LESIŃSKIEGO

W dniu 8 XI 1966 r. na Wydziale Prawa UAM został ukończony przewód habilitacyjny dra Bogdana Lesińskiego, adiunkta przy Katedrze Powszechnej Historii Państwa i Prawa tegoż uniwersytetu.

Dr Bogdan Lesiński urodził się dnia 5 V 1922 r. w Czarnkowie nad Notecią, gdzie też uzyskał maturę w 1946 r. Studia prawne ukończył w Poznaniu, otrzymując tytuł magistra prawa w 1950 r. Od tego czasu pracuje na Wydziale Prawa UAM przy wymienionej Katedrze. W 1958 r. zdobył stopień naukowy kandydata nauk prawnych na podstawie pracy wydanej drukiem w 1956 r. *Stanowisko kobiety w polskim prawie ziemskim do połowy XV w.* Jest też autorem kilku artykułów, wielu recenzji, jak i prac typu wydawniczego (obszerne indeksy do wydawnictwa Poznańskiej Księgi Ziemskiej z lat 1400—1407). Tematyka działalności naukowej dra Bogdana Lesińskiego skupia się głównie na zagadnieniach dawnego prawa sądowego (na tle porównawczym), zwłaszcza zaś na problemach średniowiecznego prawa prywatnego.

Habilitant ubiegał się o stopień naukowy docenta w zakresie powszechnej historii państwa i prawa na podstawie pracy pt. *Kupno renty w średniowiecznej Polsce na tle doktryny i praktyki zachodnioeuropejskiej*. Temat studium dotyczy zagadnień związanych z instytucją kredytu w Polsce i w Europie w okresie wieków średnich; porusza więc problematykę interesującą historyków państwa i prawa, a także specjalistów z zakresu historii gospodarczej. Praca, uwzględniająca tło porównawcze, dostarcza cennych informacji z historii instytucji prawa prywatnego, której znaczenie było duże.

Recenzentami pracy byli: prof, dr J. Matuszewski, prof, dr M. Szczaniecki, prof, dr W. Sobociński i prof, dr J. Topolski. Stwierdzili oni zgodnie samodzielność naukową dra B. Lesińskiego i złożyli wniosek o nadanie mu stopnia naukowego docenta. Dyskusja, jaka wywiązała się przy okazji kolokwium habilitacyjnego, poruszała m. in. szereg węzłowych zagadnień dotyczących instytucji kupna rent jako formy kredytu, w warunkach obowiązywania kościelnego zakazu pożyczania na procent, które traktowano jako lichwę.

W odpowiedzi na pytanie prof, dra J. Matuszewskiego, dotyczące problemu znaczenia gospodarczego pożyczki w ustrojach przedkapitalistycznych i roli ustawodawstwa państwowego w dziedzinie rent, dr B. Lesiński stwierdził, że rolę pożyczki spełniało kupno renty, a kredyty uzyskane w ten sposób przeznaczano głównie na cele konsumpcyjne. Instytucjami kredytowymi, rodzajem banków, były szczególnie instytuty kościelne, zwłaszcza klasztory, wykorzystujące przy pożyczaniu instytucję kupna renty. Sprawy lichwy nie interesowały specjalnie państwa. Postanowień więc traktujących o tym przedmiocie szukać trzeba w prawodawstwie kanonicznym, które zresztą w pewnym sensie odgrywało rolę państwowego, a nie np. sejmowym czy królewskim.

Pytanie prof, dra J. Topolskiego dało okazję do przeprowadzenia ciekawego zestawienia rozwoju kupna renty w Polsce i na zachodzie Europy oraz powiązania go z europejskim kryzysem gospodarczym z XIV—XV w. W Polsce jednak, zdaniem habilitanta, nie było w tym czasie kryzysu gospodarczego.

Mówiąc o sprawie rent ratuszowych we Francji, poruszonej przez prof, dra M. Szczanieckiego, dr B. Lesiński przedstawił szerszy problem rent królewskich wyznaczanych na ratuszu miejskim, z których sprzedaży monarcha francuski w XVI w. osiągał niejednokrotnie wysokie korzyści. Na pytanie tegoż profesora poruszono też zagadnienie wyderkafów.

Sprawę stosunku prawa miejskiego do rent omówił habilitant na zapytanie docenta dra Witolda Maisla. Wreszcie kwestię priorytetu odpowiedzialności deliktowej czy kontraktowej oraz odsetek przedstawił dr B. Lesiński na pytanie prof, dra Z. Radwańskiego.

Kollokwium zakończyło się nadaniem drowi Bogdanowi Lesińskiemu stopnia naukowego docenta powszechnej historii państwa i prawa.

Jerzy Walachowicz

ROZPRAWY DOKTORSKIE NA WYDZIALE PRAWA UAM I NA WYDZIALE
OGÓLNOEKONOMICZNYM WSE W POZNANIU
W OKRESIE OD 1 IX 1966 R. DO 28 II 1967 R.

1. Mgr Gerard Kuleczka, ur. 15 VI 1934 r. w Grudziądzu, studiował w latach 1957—1962 na Wydziale Prawa UAM, uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Problem dzieci pozamałżeńskich w prawie rzymskim epoki pryncypatu*. Promotor: prof, dr Kazimierz Kolańczyk; recenzenci: prof, dr Wacław Osuchowski (Kraków), doc. dr Adam Wiliński (Lublin), doc. dr Henryk Kupiszewski (Warszawa). Uchwała Rady Wydziału Prawa UAM z dnia 4 X 1966 r.

2. Mgr Wojciech Popiela, ur. 22 X 1928 r. w Bielowicach w powiecie noszędeckim, studiował w latach 1957—1962 na Wydziale Prawa UAM, uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt.: *Konosament czysty*. Promotor: prof. dr Józef Górski; recenzenci: prof. dr Zbigniew Radwański (Poznań), doc. dr Jan Hołowiński (WSE Poznań). Uchwała Rady Wydziału Prawa UAM z dnia 8 XI 1966 r.

3. Mgr Wiesław Celiński, ur. 4 V 1917 r. w Warszawie, studiował w latach 1934—1938 na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego, uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt.: *Obowiązek procesowy i jego wymuszenie w postępowaniu karnym*. Promotor: prof. dr Jan Haber; recenzenci: doc. dr Jan Waszczyński (Łódź), doc. dr Janusz Tylman (Łódź). Uchwała Rady Wydziału Prawa UAM z dnia 3 I 1967 r.

4. Mgr Zbigniew Rudnicki, ur. 1 XII 1928 r. w Stanisławowie, studiował w latach 1958—1961 na Wydziale Prawa UAM, uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Finansowanie gospodarki komunalnej w Poznaniu w latach 1945—1960*. Promotor: prof. dr Jan Zdzitowiecki; recenzenci: prof. dr Stanisław Smoliński (WSE Poznań), doc. dr Andrzej Komar (Poznań). Uchwała Rady Wydziału Prawa UAM z dnia 3 I 1967 r.

5. Mgr Anna Michalska, ur. 3 VI 1940 r. w Warszawie, studiowała w latach 1957—1962 na Wydziale Prawa UAM, uzyskała stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Normy prawne a normy techniczne w Polsce Ludowej*. Promotor: doc. dr Adam Łopatka; recenzenci: prof. dr Sylwester Zawadzki (Warszawa), prof. dr Józef Górski (Poznań), prof. dr Zygmunt Ziemiński (Poznań). Uchwała Rady Wydziału Prawa UAM z dnia 14 II 1967 r.

6. Mgr Kazimierz Niziński, ur. 17 II 1911 r. w Szamotułach, studiował w latach 1946—1947 na Wydziale Prawa Uniwersytetu Poznańskiego, uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Sprzedaż na warunkach FOB*. Promotor: prof. dr Józef Górski; recenzenci: doc. dr Jan Kosik (Wrocław⁷), prof. dr Witalis Ludwiczak (Poznań). Uchwała Rady Wydziału Prawa UAM z dnia 14 II 1967 r.

7. Mgr Janusz Romul, ur. 20 IX 1939 r. w Grodnie, studiował w latach 1957—1962 na Wydziale Prawa UAM, uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Państwo a stowarzyszenia to Polsce Ludowej*. Promotor: doc. dr Adam Łopatka; recenzenci: prof. dr Stanisław Ehrlich (Warszawa), doc. dr Wiesław Skrzydło (Lublin), doc. dr Zbigniew Leoński (Poznań). Uchwała Rady Wydziału Prawa UAM z dnia 14 II 1967 r.

8. Mgr Bronisław Jasiński, ur. 5 V 1924 r. w Kurlandzikach (ZSRR), studiował w latach 1949—1957 na Wydziale Handlu Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu, uzyskał stopień doktora nauk ekonomicznych na podstawie rozprawy pt. *Efektywność i reprodukcja majątku trwałego wojewódzkich zjednoczeń państwowego przemysłu terenowego w Poznaniu*. Promotor: doc. dr Józef Zajda (Poznań), recenzenci: prof. dr Zbigniew Jaśkiewicz (Sopot), prof. dr Stanisław Smoliński (Poznań), doc. dr Kazimierz Wandelt (Sopot). Uchwała Rady Wydziału Ogólno-Ekonomicznego WSE z dnia 23 XI 1966 r.

9. Mgr Janusz Elbanowski, ur. 6 III 1922 r. w Poznaniu, studiował w latach 1945—1949 na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, uzyskał stopień doktora nauk ekonomicznych na podstawie rozprawy pt. *Wpływ plac na wydajność pracy na przykładzie przemysłu maszynowego*. Promotor: prof. dr Stanisław Smoliński (Poznań), recenzenci: doc. dr Józef Zajda (Poznań), doc. dr Jerzy Lisikiewicz (Warszawa). Uchwała Rady Wydziału Ogólno-Ekonomicznego WSE z dnia 25 I 1967 r.